

VELÜNK ÉLŐ LEGENDÁK

TISZTELGÉS HÁGER MIKLÓS ÜGYVÉD MUNKÁSSÁGA ELŐTT

A folyóirat régi adósságát törleszti azzal, hogy Háger Miklós ügyvéd páratlan életútját bemutatja és a pályatársak számára is megfontolandó gondolatait közvetíti. Jelen írás több szeretne lenni egy egyszerű méltatásnál, hiszen a megfogalmazott gondolatok, elvek példaként szolgálhatnak minden ténykedő, de különösen a pályát kezdő ügyvédek számára.

Az 1700-as évekeig visszamenőleg az ősei református lelkészek voltak, nagy tisztességben, szép nagy családban tették a dolgukat. Távoli és közeli leszármazóira is mindig jellemző volt a könyvek szeretete. Ez egy meghatározó indíttatás volt a gyermekkorában, hatással volt a világnézetére, felfogására és ízlésére, rögtön középpontba kerültek a humán tudományok, kialakult humán érdeklődése. A Földes Ferenc Gimnáziumba szeretett volna jelentkezni 1953-ban, ennek ellenére mégis a miskolci Mikovinyi Sámuel Föld és Bányamérnöki Technikumba nyert felvételt, ahol a tanulmányait – állítása szerint „műszaki táalentum hiányában is” – elvégezte. Ezt követően bányászként dolgozott három évig. Az irodalom és a történelem iránti szeretete azonban tovább sodorta, és a továbbtanulása során a jogi egyetemet választotta. Tanulmányait Szegeden kezdte meg, ahol két nagyon szép évet töltött. Olyan nagyoktól tanulhatott mint Pólay Elemér, akivel kiváló kapcsolatot ápolt. A jogi képzést az ELTE-n fejezte be.

Az egyetem befejezését követően az akkor rendkívül zárt ügyvédi karba nehéz volt bekerülni, így először az államigazgatásba kóstolt bele, a járási Mezőgazdasági Osztály Igazga-

tási Csoportjának vezetője lett. Abban az időben zajlottak a termelőszövetkezeti egyesítések, amelyeket felügyeltek, ez komoly szakmai kihívást jelentett. Később termelőszövetkezetek mellett végzett jogtanácsosi tevékenységet, ekkor még kifejezetten magánjoggal, szövetkezeti joggal foglalkozott. Egy per kapcsán egy egyeztetés során az ellenérdekű fél képviselője, Bajáky Gábor nekiszegte a következő kérdést: „Nem gondoltál arra, hogy ügyvéd legyél?”. Ezt követően egy szerencsés véletlen folytán csatlakozott az ügyvédi karhoz, tevékenységét Mezőkövesden kezdte, Hlavács Imrével. Az igazi fordulat azonban 1980. augusztus hó 1. napján következett be: csatlakozott a Miskolci 1. Sz. Ügyvédi Irodához. Bekerült egy olyan szobába, ahol az akkori idők legismertebb, legismertebb büntetőjogászával Csáky Tiborral dolgozhatott együtt. Az Irodában kollégája volt még Zombor Ferenc is. Tőlük nagyon sokat tanult az ügyvédi hivatásról. Bár – ahogy ő mondja „zöldfülű” – kezdő volt, mégis váltásban gyűjtötták be a cserepályát és a hírnév hiányára ellenére is egyenlőség volt. Az iroda kisebb változásokkal a mai napig fogadja az ügyfeleket. Büszke arra, hogy olyan helyen dolgozhat, ahol a kollégáival konfliktusok nélkül, egymást segítve tudnak együttműködni.

Állítása szerint mentalitását, munkához való hozzáállását meghatározza, hogy tanulhatott a régi nagy öregektől. Fiatal kollégáival azonban mára nem mindenben ért egyet. Fontosnak tartja a következetességet, ahogy hangsúlyozta: „Ha gyémánttal fizetnének, akkor sem vállalnék el olyan ügyet, amelyet nem ismerek.” Nem vitatja azt ugyan, hogy a világ felgyorsult. Sokkal kevesebb kolléga volt korábban, ahogy fogalmaz: „természetesen érthető és bizonyos szempontból indokolt a gyarapodás – figyelemmel a jogágak szaporodására. A rendszerváltás új horizontokat nyitott meg. Az ügyfél már bőven tud válogatni, a piac kiszélesedett. Sajnos semminek sincs már olyan presztízse mint, ami régen volt, ez egy társadalmi folyamat. Régen hálás volt az ügyfél, hogy elvállalták az ügyét, ma ebből a szempontból megváltozott a szemlélet. Korábban egy ügyvéd már kiállásában is úgy viselkedett, a megjelenésében is elismerést váltott ki. Ma a kollégák már úgy jelennek meg a bíróságokon, hogy a talár ügy is eltakar mindent, de egyszer azt is le kell venni.”

Külön is kiemeli, hogy a jogi oktatás kiválóan működik, sokkal szélesebb körű jogi ismeretekre lehet szert tenni napjainkban. Vallja, hogy okosak a fiatalok és törekszenek a tudomány elsajátítására, azonban nem tudnak elmélyülni, valamint sajnos kikopott a látványos, szép beszéd. Hiányolja a szépen felépített, hatásos perbeszédet, szomorúan látja, hogy mára nincs rá igény, nem lehet tapasztalni.

A nevét igazán a TOPSZOLG Kft. büntetőügye tette ismertté. Ez volt az egyik első az újonnan alakult gazdasági társaságok között. A rendkívül bonyolult és összetett eljárásban a vezetőt tisztségviselőt, az I. r. vádlottat védte. Az ügyben megszüntető végzés született. Számtalan ügye közül csak néhányat emel ki, állítása szerint minden megbízás egyformán fontos. Egyik legérdekesebb esetének tartja azt a büntetőeljárást, amelyben felmerült az abortív patológiás részegség egy életveszélyt okozó testi sértés esetén. A védő megérzését az orvosszakértő is megerősítette, melynek köszönhetően az ügy felmentéssel zárult. Azt vallja, hogy nem csak a felmentő ítéletekben lehet mérni a jó védőügyvédet. A fontos, hogy megfelelően lássa el a védői tevékenységét és tegyen meg mindent az ügyfele érdekében.

A számtalan büntetőügyét mesélve kissé furcsának tűnhet, hogy a tárgyalóteremben elsőként magánjogi ügyekkel foglalkozott. Nagyon szerette a bontópereket és az öröklési jogi ügyeket is. Szerinte nincs olyan erőszakos bűncselekmény, amely vetekedhetne egy bontóper kegyetelenségével, ahol gyakran magas beosztásban lévő személyek feszülnek egymásnak és komoly csatákat vívnak az utolsó étkezésszékért is. Saját bevállása szerint egy idő után megelégedte a harminc oldalas vagyontárgyakat.

Ahogy az életben, úgy az ügyekben is szerette és szereti a tiszta dolgokat, tiszta megoldásokat így a megfelelő önismerttel és önkritikájával úgy döntött, hogy amiben nem jártas, azzal nem szeretne foglalkozni. A fiataloknak azt üzeni, hogy „szpecializálódni kell” még akkor is, ha beszűkülnek az ember lehetőségei.

Soha nem érezte úgy, hogy sikeres vagy keresett elismert lenne, soha nem érezte magát sztárügyvédnek. Karrierjét végigkísérete a pap ősoktól örökölt empátia. Az ügyfelekkel kapcsolatban kiemeli, hogy „elhiszik, hogy tényleg érdekel a sorsuk”.

Arra a kérdésre, hogy mikor szeretne visszavonulni a következőket mondja: „Nem ágyban párnák közt, hanem a tárgyalóteremben talárban”. Ameddig az életben és a munkájában is meglátja a szépet, addig mindent úgy csinál, ahogy eddig is – vélekedik.

Imád enni, szerinte a főzés művészet. Azt állítja, az evés öröme, az egészségesen gondolkodó és az életet igazán szerető ember öngazolása, amely egyfajta életöröm, nem csak arra való, hogy csillapítsuk az éhségünket, az evés egy örömforrás – halkan jegyzi meg: „nagyon szeretem a jó vendéglőket”.

Arra a kérdésre, hogy mi lenne, ha nem ügyvédként tevékenykedné, a tőle megszokott humorával csak annyit jegyez meg: „gátőr lennék és egész nap feküdnék a fűvön, furu lyáznék, mellette süttetném a hasam”. Később természetesen komolyra fordítja a szót és hangsúlyozza, hogy valószínűleg valami olyasmivel foglalkozna, aminek az irodalomhoz, a művészethez sok köze van, így szívesen lenne fényképész. Mindennapjait jelenleg a fáradhatatlan lendülete és szakmai iránti szenvedélye mellett családja tölti ki, felesége, gyermekei és két unokája. Korábban szenvedélyesen síelt, sokát túrázott, a Bükk iránti szeretete a mai napig megmaradt. Amikor csak teheti úszni megy, sokat olvas és a Facebook fáradhatatlan közösségi résztvevője.

Jelen írás egyeztetésekor ügyvéd úr először udvariasan visszautasította a felkérést. Hangsúlyozta, hogy nem szeretne még magáról emlékező-cikket olvasni, hiszen itt van köztünk és nem szeretné, ha még életében ilyen jellegű írás megjelenne róla.

A cikk azonban elkészült és a megjelenéséről sikerült ügyvéd urat meggyőzni. Mert ezeknek a gondolatoknak az a célja, hogy a fiatalok számára példaként szolgáljon Háger Miklós kiváló életútja. Jó példa lehet arra, hogy tisztességesen is lehetünk sikeresek.

Hogy mi garantálja azt, hogy még sokáig szerencsénk lesz egymáshoz? Az a tekintet, ami ügyvéd urat a tárgyalótermekben és a folyósókon jellemzi, a páratlan frissessége és küzdeni akarása. Beszédes adat, hogy a Facebook aktivitása messze ügyvéd úrnak a legmagasabb a kollégák között. Azonban az egyszerű bejegyzéseire is az jellemző mint az egész életére: stílus és elegancia, egy kis humorral fűszerezve.

Nagyrabecsült Kollégáinknak kívánjuk, hogy még sokáig láthassunk jó erőben, egészségben!

A VÉGREHAJTÁSI ELJÁRÁS ADATBÁZISÁNAK MODERNIZÁLÁSA FELÉ

BEVEZETÉS

Az elektronikai rendszerek bevezetése és folyamatos fejlesztése, korunk egyik legdinamikusabban fejlődő területe, jelen van életünk szinte minden területén. Evidens számunkra, hogy mindennapos ügyintézéseink során és már a jogi eljárásokban is egyre több helyen találkozhatunk elektronikus rendszerek bevezetésével. A téma aktualitását többek között az adja, hogy az elmúlt évek alatt a végrehajtási eljárásokba is egyre inkább bevezetésre kerültek az elektronizált folyamatok.

A XXI. században elengedhetetlen, hogy korszerű rendszerek használatával gyorsítsuk munkánkat. Már napjainkban is, de a jövőben még inkább a főszempont az információ minél hamarabbi megszerzése, feldolgozása, hiszen ezzel munkánk során hatékonyabb és gyorsabb ügyintézés érhető el. A jelenlegi, már hagyományosnak mondható eszközök mellett várhatóan meg fognak jelenni olyan eszközök a végrehajtási eljárás során is, melyek új információs-technikai eszközöknek számítanak, ezek már a számítógépekkel összekapcsolt, kommunikáló távközlési berendezések lesznek, hiszen ha jobban belegondolunk a modern vezeték nélküli technológia az életünk más területén is jelen van már, miért ne segítenék munkánkat is ezek a forradalmi újítások?! Azonban mindig szem előtt kell tartani, hogy a bírósági végrehajtási eljárás céljából és jellegéből következik, hogy az eljárás minden pontja meg kell, hogy feleljen az alkotmányos követelményeknek, a jogbiztonság elvének, a tisztességes eljáráshoz való jog követelményének.

A végrehajtási eljárások során az árverések ma már elektronikus úton zajlanak, a végrehajtó által kibocsájtott megkeresések adós bankszámlaszámára, és az azokra érkező válasz a pénztételtől, de a végrehajtási ügyek kiosztása is elektronikusan zajlik. Adós tulajdonában levő ingatlanokról a Takarnet rendszer segítségével, de a bejelentett lakcíméről, tulajdonában levő gépjárművekről is elektronikusan kérjük le az információkat. A végrehajtási eljárások során alkalmazott informatikai rendszerek működése ma már természetesnek mondható, azonban kialakításuk és egységesítésük hosszú időt vett igénybe.

EGYSÉGES VÉGREHAJTÓI ÜGYVITELI RENDSZER – EVÜR

Sok mai napon is működő végrehajtói iroda, több mint húsz éve végzi a jelenlegi tevékenységét, amiből egyértelműen következik, hogy megalakulásukkor még nem használtak számítógépet. Az ügyek nyilvántartása egy ún. ügykönyvben történt – kézzel kitöltve természetesen –, az akkori űrlapokat pedig írógépek segítségével készítették el, sokszorosításra pedig indigót használtak. Szépen lassan megjelentek az irodákban – csak úgy, mint a gazdasági élet más vállalkozásainál is – az első szá-

mítógépek, ezekben az időkben az első és legfontosabb lépés a munkavállalók alap számítógépes ismereteinek a fejlesztése volt. A 2000-es évek elején az ügykönyv helyét fokozatosan átvette az elektronikusan, számítógépen nyilvántartott ügyek listája, az írógépek helyett már a nyomtatott formában elkészített dokumentumok is bevezetésre kerültek. Az irodák különböző számítógépes programokat kezdtek el használni, azonban ebben az időben még korántsem mondható, hogy egységesen lehetett volna használni ezeket. A jogszabályi előírások, a törvényeknek való megfelelési kényszer viszont előírta, hogy egy olyan elektronikai rendszer alakuljon ki, amit a végrehajtók mindannyian tudnak használni, amiben olyan, a munkát segítő szolgáltatások állnak rendelkezésükre, mely garantálja azt, hogy hatékonyan és az ország minden területén az egységességre törekedve tudják elvégezni a jogszabály által rájuk ruházott jogait és kötelezettségeiket. A program folyamatos fejlesztésénél természetesen a legfontosabb szempont a jogszabályi változások betartása, így a Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara (jelenleg Magyar Bírósági Végrehajtói Kar) az évek során komoly költségeket, időt és energiát nem sajnálva biztosította tagjai számára az Egységes Végrehajtói Ügyviteli Rendszer (továbbiakban EVÜR) bevezetését, használatát. Az EVÜR bevezetése által az irodák egy olyan összetett programmal dolgozhatnak, melynek segítségével biztosított a gyors és egységes eljárás.

Az EVÜR rendszerben található dokumentumok nagyban megkönnyítik a végrehajtó irodában dolgozók munkáját, hiszen a program úgy állít elő kész dokumentumokat, hogy abba már csak néhány adatot szükséges beleírunk. Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy hibák előfordulhatnak, a gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy a felosztási terv elkészítésénél például némi pontosítást igényelnek a rendszer által automatikusan generált pénzügyi adatok (költségek).

A Vht. alapján a végrehajtás során befolyt összegből mindenekelőtt a végrehajtási költséget – az eljárás kezdeményezésével, elrendelésével és foganatosításával felmerült költséget – kell kielégíteni.²

Ez azt jelenti, hogy ezeknek a költségeknek a levonása után meg kell vizsgálni, milyen jogcím alapján történik a főkövetelés kifizetése és ezzel az összeggel együtt az egyéb követelések is kielégítést nyernek.

A követelés érvényesítésével és behajtásával felmerült, a bíróság (hatóság) által megállapított költséget és a követelés egyéb járulékait a követeléssel azonos sorrendben kell kielégíteni.³

A jelenlegi program azonban hibásan a végrehajtási költséget és az egyéb költségeket együttesen kezeli, így akkor járunk el helyesen, hogyha manuálisan „belenyúlunk” a program által elvégzett számításba, és külön vesszük ezeket a költségeket.

² Vht. 164. § (1) bekezdés

³ Vht. 166. §

¹ A szerző önálló bírósági végrehajtó-helyettes

A Vht. 253/E. § alapján 2013. augusztus 1. napjától elektronikus közhiteles nyilvántartást vezetését írja elő az önálló bírósági végrehajtók által intézett végrehajtási ügyekről. A jogszabály szerint az informatikai alkalmazás működtetését és a nyilvántartásból az adatszolgáltatást a törvény alapján a Kar végzi. Közhiteles nyilvántartás esetén adott információk, adatok felvétele, módosítása és törlése kizárólag jogszabály és az erre feljogosított szerv által, törvényben rögzített eljárási rend szabályai szerint, meghatározott okiratok alapján történhet, garantálva ezzel a nyilvántartás pontosságát, teljességét és megbízhatóságát. A bevezetett rendelkezésekkel a jogalkotó célja, hogy könnyen és gyorsan elérhetőek legyenek az adatok és azokból kérelemre a Kar tanúsítványt tudjon kiállítani. A tanúsítványban igazolhatja annak a tényét, hogy egy meghatározott időszakban, egy bizonyos jogalany tekintetében volt e végrehajtási eljárás folyamatban vagy szerepel e adósként a nyilvántartásban, van e behajthatatlan követelés ellene. A nyilvántartás célja, hogy a végrehajtási ügyek központilag átláthatóak és nyomon követhetőek legyenek, ezáltal biztosított a folyamatos felügyelet és ellenőrzés lehetősége illetve a statisztikai adatok gyűjtése. Másrészt, álláspontom szerint ezen intézmény bevezetése egyfajta biztosítékot jelenthet a piaci szereplőknek, hiszen nagyobb biztonsággal tudnak jogviszonyt létesíteni egy másik féllel, amennyiben az tudja igazolni, hogy ellene nincs és nem is volt végrehajtás folyamatban. Felmerül a kérdés, hogy mennyire van tisztában ezzel a lehetőséggel a laikus, milyen gyakran fordul elő, hogy igazolás céljából adatokat kérnek le gazdasági társaságok, magánszemélyek a Magyar Bírósági Végrehajtói Kartól.

ÜGYELOSZTÁS

A végrehajtók közötti ügyelosztási rendszerre vonatkozóan a 1/2002. (I. 17.) Im rendelet tartalmaz technikai és informatikai előírásokat. A rendelet 14/A §-a alapján az önálló bírósági végrehajtó részére a Kar által működtetett ügyelosztási programon keresztül történik a végrehajtási ügyek megküldése, továbbá a rendszer a végrehajtható okiratok és a kézbesítendő dokumentumok továbbítására is szolgál.⁴

A hozzáférés a végrehajtó felhasználónevének és jelszavának megadásával, valamint hivatali elektronikus aláírásának biztosításával történik. A számítógépes ügyvitel és pénzkezelés során kiemelendő a rendelet 46. §-ában rögzített titokvédelem és adatvédelem követelményeinek megtartása:

Gondoskodni kell az adatok folyamatos mentéséről, a jogszabály szerint naponta 2 példányban számítástechnikai adathordozóra kell menteni, és a 2 példányt egymástól elkülönítve, az adatok eredeti tárolási helyétől eltérő helyeken kell tárolni. Szintén a rendelet tartalmazza a végrehajtótól megkövetelt technikai feltételeket, a rendelet szerint rendelkeznie kell az informatikai alkalmazás felhasználói használatához szükséges számítógéppel, internet-hozzáféréssel és elektronikus levelek fogadására szolgáló elektronikus levélcímmel.⁵

⁴ 1/2002. (I. 17.) Im rendelet 14/A. §

⁵ 1/2002. (I. 17.) Im rendelet 46. §

2017. január 1. előtti időszakban a végrehajtási ügyek az előzetesen kiosztott betűrend alapján történtek, tehát adós vezetéknevének vagy lakcíme szerinti utcanév volt a releváns az ügykiosztás szempontjából, de egyéb kiosztási módozatokról is hallottunk. A kialakult rendszernek számos előnyét tapasztaltuk munkánk során, gondoljunk bele, előfordult, hogy egy adósnak, 2-3 havonta érkezett egy-egy újabb ügye, viszont ami fontos, hogy a betűrend szerint, mindig ugyanahhoz a végrehajtóhoz. Ritkán előfordult, hogyha adós elköltözött az adott településről, már új ügye az ottani bíróság illetékességi területe szerinti önálló bírósági végrehajtóhoz került. Ezt a ritka esetet kivéve, például keresztül szemlélítve Nagy R. adós ügyei mindig ahhoz a végrehajtóhoz érkeztek, aki az adott településen az „N” betűvel kezdődő adóssokat az ügyelosztó programon keresztül kapta. Ezekben az esetekben mindig egy adott illetékességi területről van szó, adós lakcíme szerinti településről. Kényelmes volt az adósnak, amennyiben például részletfizetést szeretett volna kérni a végrehajtótól, úgy egy adott irodát kellett személyesen felkeresnie, elintézhette ügyeit egy helyen, ahol nem egy esetben, már ismerték is személyesen.

Jelenleg ez a lehetőség megszűnt, mivel 2017. január 1.-től véletlenszerűen kapjuk az ügyeket, mindegyik iroda egységesen, ugyanannyit egy illetékességi területen belül. Az új rendszernek is vannak előnyei, ugyanakkor hátrányait is tapasztalhatjuk. Legtöbbször a gyakorlatban az elektronikus árverések esetén találkozhatunk olyan jellegű problémával, hogy az ingatlan tulajdonosának, – aki az adós – újabb ügye van folyamatban, viszont az új ügy már másik végrehajtóhoz lett kiosztva. Az ingatlan tulajdoni lapjának a lekérésekor szembesülünk azzal, hogy az újabb végrehajtási jog bejegyzés már másik végrehajtó által lett bejegyezve, tehát van új végrehajtási ügye az adósnak, másik végrehajtónál. Munkánkat ez megnehezíti, felesleges egyeztetést igényel, hiszen be kell kérjünk a szükséges iratokat az adott végrehajtó irodától, még mielőtt a felosztási tervet elkészítenénk.⁶ Ugyanakkor az ügyek száma kiegyenlítődik és elsősorban elmondható, hogy az ügyelosztási rendszer módosításának ez volt az egyértelmű célja, így igazságosabb és egységesebb az elvégzendő munka és az abból származó bevétel is az irodák közt.

VÉGREHAJTÁSI IRATOK ELEKTRONIKUS KÉZBESÍTÉSE RENDSZERE – VIEKR

Az elektronikus kommunikáció megvalósítására 2011-ben létrehozásra került a Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara által üzemeltetett elektronikus kézbesítési rendszer a Végrehajtást Kérők Informatikai Rendszere (VHKIR), melynek továbbfejlesztése, jelenleg (2012.09.01.-től) a Végrehajtási Iratok Elektronikus Kézbesítési Rendszere a VIEKR rendszer, mely elektronikus végrehajtási okiratok szállítását valósítja meg címzettek közt, akár pénzügyi és a végrehajtók, egyéb felek vagy akár két végrehajtó közt az eljárások során.

Jogszabályi szinten a bírósági végrehajtással kapcsolatos és egyéb igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2011. évi CLXXX. törvény, a 2011-es Vht. novella teremtette meg.

⁶ 1/2002. (I. 17.) Im rendelet 26. §

Ezen jogszabály kibővítette a Vht. rendelkezéseit a 35/A-35/B. §-okkal, melyek tartalmazzák az elektronikus kézbesítési rendszer alapvető szabályait.⁷

Az elsődleges cél, hogy a Magyar Bírósági Végrehajtói Karral kapcsolatban álló felek és az eljárásokban részt vevő egyéb személyek elektronikus okirati formában tudjanak kommunikálni egymás közt.

Az e-kézbesítés alkalmazásának feltétele, hogy a végrehajtónak rendelkezni kell fokozott biztonságú aláíró tanúsítvánnyal, valamint titkosító és autentikációs tanúsítvánnyal.

A bevezetés további előnye természetesen a költséghatékonyság növelése, hiszen olyan hiteles kommunikációs lehetőséget teremtettek meg ezzel, mely a tértivevényes levelek díjához képest jóval kedvezőbb a végrehajtási eljárásokban résztvevő felek számára. A költségek csökkentése fontos szempont munkánk során, hiszen az adósok egyébként is fennálló tartozását felesleges költségekkel nem szabad növelnünk.

Az origo.hu-n megjelent egyik cikk szerint:

„Az e-kézbesítés alkalmazás segítségével a papír alapú postai tértivevényes levél díjának kevesebb, mint 19 százalékaért lehet elektronikus úton tértivevényes küldeményt küldeni a végrehajtók részére. A költségek jelentős csökkenésén túl az ügyintézés is felgyorsul, vagyis, az érintett igénybevevők időt és pénzt takarítanak meg.” – nyilatkozta Hegedűs Márton a Microsec Zrt. szakértője.

A kézbesítési rendszeren keresztül a nagy számban kiadott elektronikus megkeresések kiadhatók a különböző pénzügyi intézmények felé, ezzel milliós nagyságrendű postai iratforgalom takarítható meg.⁸

Álláspontom szerint a költségek csökkentése és az eljárások gyorsítása céljából sokkal optimálisabb lenne ezen levelezési forma elterjedése, így mindazon intézményeknek kötelezővé kellene tenni, akikkel rendszeresen leveleznek a végrehajtók. Nap mint nap rengeteg irat érkezik az irodákba postai úton, amit jelenleg egyesével be kell iktatni és szkennelni a programba, hogy az sorszámot kapjon és rögzítve legyen. Ennek nagy részét ki lehetne váltani az e-kézbesítés elterjedésével, így ezzel időt tudnánk nyerni és költséget lehetne csökkenteni. A folyamatos, gördülékeny kapcsolattartás a bírósági végrehajtási eljárás során az egyik legalapvetőbb követelmény, hiszen az eljárás, céljánál és jellegénél fogva megköveteli, hogy a felek és egyéb érdekelték minél gyorsabban kapcsolatot tudjanak teremteni a végrehajtóval. A kézbesítési rendszer elterjedése céljából felhívjuk a figyelmet a VIEKR rendszer használatának lehetőségére a felekkel történő első kapcsolatfelvételtkor, bár gyakorlati tapasztalatom, hogy a végrehajtói irodába a Kartól nem érkezett még ilyen jellegű regisztrációs kérés.

Saját tapasztalatom szerint annak ellenére, hogy a jogszabályból következik, amennyiben az elektronikus kapcsolattartásra a felhasználó köteles, egyéb elektronikus kapcsolattartás

igénybevétele joghatás kiváltására nem alkalmas, sok esetben egyes végrehajtást kérők próbálják felvenni e-mailben is a kapcsolatot a végrehajtókkal. Fontos tudni, hogy abban az esetben, ha a végrehajtó esetleg nem válaszol ezekre az e-mailben érkező levelekre, a jogszabályból egyértelműen következik, hogy nem követ el mulasztást.⁹

ELEKTRONIKUS ÁRVERÉSI RENDSZER BEVEZETÉSE – EÁR

Álláspontom szerint a végrehajtási eljárások talán legérzékenyebb, ezáltal legvitatottabb és leginkább támadható része az árverés, azok közül is elsősorban az adósok lakóingatlanának az árverezése. Rendkívül fontos ezért, hogy ezen árverések nyomom követhetőek és a társadalom számára elérhetőek, nyilvánosak legyenek. Az Elektronikus Árverés Rendszer garantálja a végrehajtási eljárásban résztvevő felek számára a tisztességes eljárásból való alkotmányos alapjog támasztotta követelményrendszerét.

2008. évi XXXIX. törvény jelentősen módosította az addigi végrehajtási árverés intézményét, hiszen ez a jogszabály vezette be az elektronikus árverés szabályait.

A jelenlegi szabályok bevezetését hosszú előkészítő folyamat előzte meg, ingatlanok esetében 2009. január 01. napjától megszűnt a nyilvános pályázat, mind az ingó, mind az ingatlan vagyontárgyak elektronikus úton történő árverési értékesítése céljából felállításra és működtetésre került a Magyar Bírósági Végrehajtói Kar által üzemeltetett www.mbvk.hu honlapján elérhető elektronikus árverési portál, az új országosan működő Elektronikus Árverési Rendszer (EÁR). A törvény indoklásában olvashatunk az árverési vevő védelméről, ami szintén fontos cél a végrehajtási eljárás során, ezt a későbbiekben még részletesen kifejtem.¹⁰

Az elektronikus árverési portál részletes szabályait a 27/2008. (XII.10.) IRM rendelet és az EÁR Felhasználási Szabályzata tartalmazza.

2009. január 01. napjától 2012.08.31. napjáig az ingatlan árveréseken személyesen és elektronikusan is lehetett ajánlatot tenni. Egyrészt magában foglalt egy elektronikus ajánlattelevél szakaszt illetve egy szóbeli licitálási szakaszt. A jogszabályt azoknál az eljárásoknál kellett alkalmazni, melyekben az ingatlan lefoglalására már 2009. január 1-jét követően került sor. A Vht. 141-156.§ értelmében a licitnapló elektronikus lezárásig elektronikus úton lehetett vételi ajánlatot tenni, egészen az árverés hagyományos módját megelőző munkanap 12 óráig, ezután volt lehetőség a szóbeli ajánlattételre. Kutatómunkám során megállapítottam, hogy e rendszer ezen átmeneti kidolgozása annak volt köszönhető és arra jelentett megoldást, hogy az akkori Kamarának nemcsak a társadalmi elvárásoknak kellett megfelelnie, hanem át kellett gondolnia azt is, hogy vajon a magyar lakosok számára mennyire biztosított az internet elérés, milyen számban megoldható a licitálás folyamata ezen az egyszerűbbnek tűnő, de olykor bizonyos társadalmi csoportoknak mégis bonyolult felületen? Gondoljunk bele, bizonyára nekünk is van olyan akár idősebb rokonunk, ismerősünk, aki nagyon sokáig nem használt számítógépet, inter-

⁷ dr. Gyovai Márk, dr. Kiss-Kondás Eszter, dr. Kormos Erzsébet, dr. Lukács Tamás, dr. Nagy Adrienn, dr. Schadl György - Kézikönyv a bírósági végrehajtás foganatosításához – 58.o.

⁸ dr. Gyovai Márk, dr. Kiss-Kondás Eszter, dr. Kormos Erzsébet, dr. Lukács Tamás, dr. Nagy Adrienn, dr. Schadl György - Kézikönyv a bírósági végrehajtás foganatosításához – 58.o.

⁹ dr. Gyovai Márk, dr. Kiss-Kondás Eszter, dr. Kormos Erzsébet, dr. Lukács Tamás, dr. Nagy Adrienn, dr. Schadl György - Kézikönyv a bírósági végrehajtás foganatosításához – 61.o.

¹⁰ 2008. évi XXXIX. tv. indoklása, Általános indoklás

netet, ezért őket hátrány érthette volna egy hirtelen alapjaiban teljesen megváltoztatott licitálási folyamat által. Ezek miatt az okok miatt elmondható, hogy az átmeneti időszak erre próbált megoldást találni, így azt a célt szolgálta, hogy akik nem tudták megoldani valamilyen oknál fogva az elektronikus licitet, a lezárást követő munkanapon megtehették ajánlataikat személyesen a végrehajtónál.

A 2012. szeptember 1. napjával hatályba lépett új Vht. alapján ingatlanok esetében megszűnt a személyes ajánlattétel lehetősége, kizárólag elektronikusán lehetett vételi ajánlatot tenni, ingóságok vonatkozásában azonban megmaradt a vegyes rendszer.

A Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara (jelenleg Magyar Bírósági Végrehajtói Kar) már régóta szorgalmazta az elektronikus ingatlanárverés bevezetését, melynek elsődleges célja nyilvánvalóan az addigi klasszikus árverések megszüntetése volt. Ki ne hallott volna olyan történetekről akár egy ismerőstől akár közvetlenül a sajtóból, amikor adósok panaszkodtak, hogy az árverés helyszínére senkit nem engedtek oda az aukción részt vevő nepperek, miközben több tucat érdeklődő is megjelent és tett volna ajánlatot pl. egy ingatlan árverésén. Egyre több támadás érte a végrehajtói szakmát ezek miatt az árverések miatt, tudomásom szerint bírósági ítélet is született egy végrehajtó és helyettese ellen, mert kitértek egy ingó árverését, de az adott időpontban az árverésen megjelent érdeklődőket elküldték azzal, hogy az aukció nem lesz megtartva. Ennek ellenére mégis meg lett tartva az árverés, és ezt a szükséges dokumentumok is alátámasztják. Ha már csak ezeknek a félreértéseknek az elkerülését lehetett volna csak kiküszöbölni az elektronikus árverési rendszer bevezetésével, már akkor elmondható, hogy érdemes volt változtatni, de természetesen a rendszernek sokkal több előnye van. Mi is volt a cél az elektronikus árverési rendszer bevezetésével és azóta mik a gyakorlati tapasztalatok? Tanulmányom során ezekre a kérdésekre is keresem a választ.

A XXI. században az elektronikus rendszerek révén óriási fejlődési kiugrásokat láthattunk a világ számos országában, az élet számos területén, ezért nem lehet kérdés, hogy ez a technológiai változás a végrehajtási eljárások során, az árverések esetében egy olyan lehetőség, mellyel számos addigi problémát és visszaélést tudunk elkerülni, az egyéb előnyökről nem is beszélve. A hatékonyság növelésének egyik alapvető eszköze a megfelelő szintű nyilvánosság biztosítása. Az internet elterjedésével és a gazdasági szokásaink, de mondhatni, hogy a vásárlási szokásaink változásával sokkal hatékonyabbá vált az elektronikus úton történő kereskedelmi árverés, amelynek legnagyobb előnyei az időtakarékoság, a kiszélesedett, nagyobb számban elérhető vásárlói kör, valamint a több árverés útján értékesíthető ingó és ingatlan. Összességében elmondható, hogy az Elektronikus Árverési Rendszer gyorsabb, átláthatóbb adatokat biztosít a licitáló számára, a nyilvánosság biztosításával pedig egyértelműen biztosítható az eljárás tisztasága, mind a jogi mind az etikai normák betartása és betartatása megvalósul.

Az internet adta lehetőségekből következik, hogy szélesebb kör számára elérhető, az ország bármely pontjáról, sőt akár az országhatárokon túlról is, így az árverési vevő jelöltnek lehetősége nyílik akár távolról is megtenni ajánlatát. Gondoljunk bele, mennyivel kényelmesebb egy pár száz kilométerrel távo-

labb élő számára, hogy nem szükséges felesleges időt, energiát és költséget megelőlegeznie, arra az árverésre, amit esetlegesen nem is ő fog megnyerni. Gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy sok esetben nem helyi lakos, vagy székhellyel, telephellyel rendelkező cég vesz részt adott ingatlan árveréseken, így az elektronikus rendszer bevezetésének köszönhetően elég, hogyha az árverési jegyzőkönyv aláírása céljából megjelenik a lakóhelyétől távolabb levő végrehajtói irodában. Az adatok azt mutatják, a korábbi évekhez képest magasabb, a piaci árhoz közelítő vételárakon értékesítik az ingatlanokat a végrehajtási eljárás során a végrehajtók, persze felmerülhet a kérdés, ezt mennyire befolyásolja a hazánkban jelenleg magasnak mondható vásárlói kedv ingatlanok tekintetében, hiszen a klasszikus kereslet-kínálat nem áll egyensúlyban egymással véleményem szerint.

A jelenlegi Kar elődje, a Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara elnöke nyilatkozata szerint a „rendszer óriási előnye, hogy bizonyos kapukat beépítve, kizárja a manipuláció lehetőségét. Például, az árverező anonim, így fizikailag nincs arra mód, hogy valakit egy szervezett árverezői kör eltántoríthasson a licitálástól.”

Az árverési vevők anonim módon vehetnek részt az árverésen, így a korábbiakhoz képest, amikor még hagyományosan, személyes licitálás során válhatott valakiből árverési vevő, a jelenlegi rendszer biztosítja számukra az inkognitást. A korábban említett jogszabályi indoklásnak megfelelően ezzel az árverési vevő védelme biztosítottá vált.

Azonban az anonimitás hátránnyal is járhat, hiszen korábban a klasszikus árveréseknél személyesen történt a vételár kifizetése, az árverés után, azonban felmerülhet a kérdés, miképp lehet fizetésre kötelezni a névtelen szereplőket, jellemző e, hogy a távolról licitáló meggondolja magát és mi történik amennyiben nem áll rendelkezésére a vételár? Ezen esetleges problémák megelőzésére dolgozta ki az MBVK a bevezetésekor, azt a feltételrendszert, mely az árverezők előzetes regisztrációjakor ismertetésre kerül, hiszen a nyilvántartásba való felvétel feltételei a szabályzat megismerése és elfogadása. A végrehajtó, akinél az adott ingatlan árverésre kerül, csak akkor aktiválja a felhasználói nevet és jelszót, ha az árverezők nyilvántartásában szereplő személy, vagy szervezet a becsérték 10 százalékának megfelelő árverési előleget a végrehajtónál letétbe helyezte, vagy átutalta és azt a végrehajtói letéti számlán jóváírták. Amennyiben mégsem fizeti meg a vételi ajánlatnak minősülő megtett licit összeget, előlegét elveszti a licitet korábban megnyert árverési vevő illetve a Vht. szerint, hogyha a következő árverésen alacsonyabb áron lett értékesítve az ingatlan, a korábbi árverési vevőnek meg kell térítenie a különbözetet. Ha ezt elmulasztja, a végrehajtó az erről szóló iratokat beterjeszti a végrehajtást foganatosító bírósághoz, amely végzéssel kötelezi a fizetést elmulasztó árverezőt a különbözet megtérítésére; a megtérítendő összegbe az elvesztett előleget be kell számítani. Az elvesztett előleg és a fizetést elmulasztott árverező által megtérített különbözet a végrehajtás során befolyt összeget növeli.¹¹

Ha a jogi oldalát nézzük a rendszer bevezetésének egy sokkal letisztultabb, befolyásmentes, gördülékenyebb folyamatot

¹¹ 1994. évi LIII. törvény - Vht. 125. §. (2) bekezdés

láthatunk, mely pontosan rögzítésre kerül az EVÜR rendszerben, így a későbbiekben is pontos adatokat szolgáltat nemcsak a végrehajtó, de a felügyeleti szerv számára is. A hirdetmény feltöltése után a végrehajtó nem tud semmilyen módon beavatkozni a folyamatba. A rendszer naplózza az eseményeket, ezért utólagosan is nyomon követhető a licitálás, az árverésen történő értékesítés minden pontos részlete. Természetesen a licitálók egymással nem tudnak kapcsolatba lépni sem a felületen sem egyéb módon. A vételi ajánlatot az elektronikus árverési rendszer automatikusan rögzíti, egyidejűleg közzéteszi az árveréshez tartozó licitnaplóban. Amennyiben nem éri el a minimál árat a vételi ajánlat, úgy az árverési rendszer nem teszi közzé, az pedig végképp kizárt, hogy valaki a legalacsonyabb vétel ártól kedvezőbb áron vásárolja meg az árverés tárgyát.

Az elektronikus árverési rendszer bevezetésének talán egyetlen hátrányát tudnám megemlíteni, a beérkezett előlegek nyomon követése és az aktiválási kérelmek érkezése nagy odafigyelést igényel, folyamatos ellenőrzést, majd a lezárult árverés után az árverésen résztvevők előlegeinek a visszautalása többletköltséggel jár. Itt említeném meg azt a jogszabály által nem szabályozott kérdéskört, amiből tapasztalatom szerint félreértések és különböző gyakorlat alakult ki a végrehajtók közt. Az előlegek visszautalásával felmerülő költséget nagyobb számban a végrehajtók a felosztási terv elkészítésekor költségként vonják le, ami álláspontom szerint a jobb megoldás. Ugyanakkor már hallottam olyan esetről, amikor az elküldött előlegből vonta le a végrehajtó a banki utalási költséget. Az eljárások egységessé tétele céljából ezt a jogszabályi hiányosságot minél hamarabb orvosolni kellene. Az utóbbi megoldás talán azért lehetne célravezetőbb, mert jelenleg nagy számban fordulnak elő olyan árverezők, akik rövid időn belül több ingatlan árverésén is részt vesznek, annak ellenére, hogy komolyabban csak 1-2 ingatlan érdeklí ők. Amennyiben levonásra kerülne az utalási költség, vélhetően ezeknek a száma lecsökkenne és csak azokra küldenék el az árverési előleget, amiket tényleg meg akarnak vásárolni. Ezzel szemben a már említett és elterjedtebb gyakorlat hátránya, hogy amennyiben levonásra kerül a befolyt vételárból, úgy annál kevesebb összeg marad a végrehajtást kérő(k) nek.

2010. februárjában jelent meg Bódis Richárd, PTE ÁJK Informatikai és Kommunikációs Jogi Tanszékének doktorandusz hallgatójának tanulmánya az Infokommunikáció és Jog 2010./36. számában, melyben azt írja, hogy 2010-ben még nem ismerik az emberek a végrehajtási eljárás során árverésre kerülő ingók és ingatlanok vásárlásának a lehetőségét.¹² Az azóta elmúlt közel 7 év bebizonyította a statisztikai adatok alapján, hogy egyre inkább az elektronikus elérhető felület a jövő. Tapasztalatom szerint, az elvárásoknak megfelelően, az érdeklődők száma kimagaslóan megnőtt a korábbi évekhez képest, sokan regisztrálnak még mindig árverési vevőként és azokra az ingatlanokra több aktiválási kérelem és ezáltal több licit is érkezik, melyeknek jó az elhelyezkedése, illetve melyeknek tulajdoni hányada 1/1.

Bár a társadalmi megítélés szerint az elektronikus árverési rendszer még mindig „kijátszható”, véleményem szerint a

joggal való visszaélést teljes mértékben kizárja, az esetleges összejátszások lehetősége megszűnt. A nyilvános, mindenki számára hozzáférhető online rendszer bevezetése óta már nem áll fenn annak a veszélye, hogy az adós ingatlanát a piaci árnál alacsonyabb áron vásárolják meg. A statisztika és a tapasztalat azt mutatja, hogy a rendszer átalakítása óta nőnek az árverésekből származó bevételek, mely minden félnek pozitív változást jelent, hiszen amennyiben az adós ingatlana magasabb áron lett eladva, tartozása nagyobb része kiegyenlítésre kerül, ami számára egyértelműen kedvező. Ebben az esetben a végrehajtást kérő is jobban jár, hiszen követelése nagyobb részben térül meg és nem utolsó sorban a végrehajtó illetve a végrehajtói kar számára is magasabb bevételt generál egy esetleges magasabb eladási ár. Az alkotmányos követelmények közé tartozik az eredményesség elve, amely az Alkotmánybíróság 46/1991. (IX. 10.) AB határozata szerint a jogállamisággal kapcsolatos alkotmányos értékekhez tartozik, és végső soron a jogbiztonság és az alkotmányos rend érvényesülésének egyik garanciája. „Ha ugyanis a végrehajtási rendszer gyenge és könnyen kijátszható, ez óhatatlanul a bírósági határozatok lebecsüléséhez, jogbizonytalansághoz, a jogtudat romlásához, a jogállamiság sérelméhez vezet.”¹³ Az online rendszer bevezetése előtt, a végrehajtó által személyesen tartott árverések esetén előfordulhattak olyan visszaélések, hogy egy bennfentes, szűk kör értesült csak a licitről, így az adós rosszul járhatott, a jogi szabályozás és a megfelelő jogalkalmazás biztosítja mindegyik fél számára érdekeik védelmét.

ÁRVEREZŐK ELEKTRONIKUS NYILVÁNTARTÁSA – REGISZTRÁCIÓ

Az árverésen történő részvétel feltétele az árverezők elektronikus nyilvántartásába történő előzetes regisztráció. Az ország bármelyik végrehajtói irodájában, bármely jogképes természetes személy illetve szervezet kérheti a regisztrációt, melynek feltétele a 6000.-Ft-os díj egyszeri megfizetése, továbbá a felhasználási szabályzat elfogadása. Regisztráció nélkül is bárki betekintést nyerhet az Elektronikus Árverési Rendszerbe és díjmentesen megtekintheti Magyarországon az összes végrehajtó, valamennyi folyamatban lévő végrehajtási ügyében aktuálisan közzétett ingó és ingatlan árverési hirdetményeket. Amennyiben viszont részt kíván venni árverezőként az árverésen, ehhez már szüksége van a regisztrációra, hiszen az mbvk.hu felületen a felhasználó név és jelszó megadása után tud belépni a saját felületére. Itt tud az árverést lefolytató végrehajtóhoz aktiválási kérelmet előterjeszteni, amikor is nyilatkoznia kell arról, hogy a becsérték 10%-ának megfelelő összegű árverési előleget a végrehajtó letéti számlájára befizette vagy átutalta, az árverési feltételeket tudomásul vette és nem minősül az árverésből kizárt személynek, továbbá előárverezési jog gyakorlására is lehetőséget adó felhasználói jogosultság igénylése esetén igazolta azt, hogy az árverésen a Vht. szerint előárverezésre jogosult. Ezen a felületen a licitnapló megtekintésével nyomon követheti, hogy az adott árverésen milyen ajánlatokat tettek, és mi az aktuálisan legmagasabb összegű ajánlat, amelynél magasabb összegű ajánlatot kell tennie.

¹² Bódis Richárd, PTE ÁJK Informatikai és Kommunikációs Jogi Tanszékének doktorandusz hallgatójának tanulmánya az Infokommunikáció és Jog 2010./36. 32.o.

¹³ Alkotmánybíróság 46/1991. (IX. 10.) AB határozata

ÖSSZEGRZÉS

Jelentős következtetés vonható le az elektronikus árverés iránti társadalmi érdeklődés tekintetében. Tapasztalatom szerint egyre többen ismerik az MBVK által üzemeltetett elektronikus árverési portált, az érdeklődők száma egyértelműen felfelé ívelő tendenciát mutat. Ugyanakkor úgy gondolom, hogy nem tekinthetünk el attól a ténytól, hogy a jelenlegi kényszerértékesítések nagy része a devizahiteles adósok tulajdonában levő lakóingatlanok, melynek a következménye, hogy a napjainkban árvezett ingatlanok száma hamarosan visszaesést fog mutatni.

Munkánk további könnyítése céljából úgy gondolom a helyszíni eljárások során a kézzel írott végrehajtói intézkedésekről szóló jegyzőkönyv kiváltására alkalmas eszközök bevezetése időszerű lenne, tudomásom szerint a Kar ennek a megvalósítását a közel jövőben tervezi. A Magyar Ügyvédi Kamara véleménye szerint sokszor olvashatatlan és tartalma felismerhetetlen ezeknek a jegyzőkönyveknek.¹⁴

Ezeket az eszközöket célszerű lenne online, akár az irodában megtalálható számítógépekkel összekapcsolni, így lehetőséget

biztosítani arra, hogy az irodában dolgozó munkatársunk már azelőtt tudjon dolgozni a jegyzőkönyvvel, mielőtt mi a helyszíni eljárásról visszaékezőnk. Manapság ezek az eszközök már nem jelentenek komoly technikai kihívást, hiszen egy táblagéppel megoldható lenne, különböző szolgáltatók már használnak is ilyen jellegű készülékeket.

Az európai uniós elvárásoknak köszönhetően szintén elmondható, hogy az elektronizálás és az informatikai rendszerek alkalmazása tovább erősödik, hiszen a korszerű informatikai megoldások akadálytalan információáramlást tesznek lehetővé a szereplők között. A végrehajtási eljárások során a fejlesztések területén mindig újabb és újabb feladatok adódnak, a jogszabályoknak való folyamatos megfelelés ezen a területen is komoly feladat. Az itt használt elektronizált folyamatról összességében elmondható, hogy az elmúlt évek alatt folyamatos változásokon ment keresztül. A következő nagyobb változás pár éven belül újra be fog következni. A végrehajtók által használt EVÜR rendszer a közel jövőben (tudomásom szerint) újra meg fog újulni, ez ismét egy nagy kihívás lesz számunkra, ugyanakkor biztos vagyok benne, hogy egyszerűbbé és gyorsabbá teszi majd mindennapi munkánkat.

---

¹⁴ Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-209/2013. számú ügyben

BŰNÖS ÉS FELELŐS? – POLGÁRI JOGI IGÉNY ÉRVÉNYESÍTÉSE A BŰNTETŐELJÁRÁSBAN

I. Bevezetés¹

Ha az alapvetően polgári, gazdasági joggal foglalkozó kutató a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényt (a továbbiakban: Be.-t) veszi a kezébe, önkéntelenül is megakad a szeme a civilisztikai terminológián, és polgári jogi fogalmakat, illetve a polgári perrendtartással való kapcsolódási pontokat keresi. A büntető és a polgári per jog metszéspontjának legekleatásabb példája a Be.-ben a büntetőeljárás során érvényesíthető polgári jogi igény intézménye, amely tulajdonképpen a vád tárgyává tett cselekmény következtében felmerülő polgári anyagi jogi igény érvényesítésének lehetőségét jelenti. Ennek metodikája a büntetőeljárás és a polgári per sajátos ötvözetét hívta életre, az ún. adhéziós eljárást, amelynek bemutatása a cél ebben a dolgozatban.

Ez a „hibrid” megoldás lényegében az, hogy a büntetőeljárással, pontosabban a büntetőeljárásban egyidejűleg egy polgári per is folyik. Az adhéziós eljárás során a büntetőeljárás szabályai dominálnak, az általuk kijelölt keretbe próbál meg illeszkedni a polgári perrendtartás néhány, a büntetőeljárás gondolkodásmódjával, jellegével és logikájával összeegyeztethető rendelkezése.

Már ezen a ponton felmerül a kérdés, hogy a büntetőjog letisztult dogmatikájába, a büntetőeljárás szigorú, kötött, officialitás talaján nyugvó, zárt rendszerébe hogyan „engedhető be” a mellérendelt felek jogviszonya és a felperes által uralt, jóval rugalmasabb polgári per. Erre a kérdésre az egyes országok más-más jogalkotói választ adtak.² Általában, amikor európai államok jogi megoldásait hasonlítják össze, leggyakrabban az angolszász és a kontinentális (francia vagy germán) jogcsaládot állítják szembe egymással. Témánk szempontjából is ez szemléletes: míg angolszász jogrendszerben az elvi lehetősége sincs meg annak, hogy a bűncselekmény sértettje a büntetőeljárás során polgári jogi igényt érvényesítsen, „mert az angolszász jogfelfogás szerint nem fair az olyan büntetőeljárás, amelyben a magánügy megzavarja a bűnügyet (közügyet)”³, addig a francia jogban ez messzemenőig lehetséges. Olyannyira, hogy „a francia büntetőeljárás törvénykönyv elején külön fejezet foglalkozik a büntetőjogi igényt megtestesítő közzváddal (I. fejezet: action publique), s ugyancsak külön fejezet rendelkezik a polgári jogi igényről (II. fejezet: action

civile).”⁴ A magyar jogalkotó a francia elgondolást követte, amikor lehetővé tette, hogy a sértett egy sajátos pozícióban, *magánfélként* érvényesítse a vádlottal szemben fennálló polgári jogi igényét a büntetőeljárás során.

A magyar jogalkotói válasz ismeretében a következő lépés a jogalkalmazói reakció vizsgálata: vajon az elvi lehetőséget gyakorlati megvalósulás követi-e? Erre a kérdésre a leghatározottabb nemmel felelhetünk, hiszen ahogy az alábbiakban látni fogjuk, a büntetőbírók az esetek túlnyomó többségében egyéb törvényes útra, vagyis leggyakrabban a polgári peres ügyeket tárgyaló kollégáikra bízzák az előterjesztett polgári jogi igények megítélését, vagy e kérdésben egyáltalán nem hoznak érdemi döntést.

Jelen dolgozat szerzője arra vállalkozik, hogy a polgári jogi igény büntetőeljárásban való érvényesítésének menetét a hatályos szabályozás és a 2018. július 1. napján hatályba lépő új büntetőeljárás törvény rendelkezéseinek tükrében bemutassa, illetve röviden rávilágítson a kutatási területével való kapcsolódási pontokra. Utóbbi körében nevezetesen arra, hogy a vezető tisztségviselő által tanúsított magatartások, amelyek a csődjogban hitelezővédelmi szabályokat sértenek, illetve speciális kártérítési alakzatokba illeszkedően polgári jogi felelősséget alapoznak meg, és amelyek a büntetőjog „lecét” is átugorják, hogyan viszonyulnak a polgári jogi igényhez és az annak keretét adó büntetőeljáráshoz.

II. A POLGÁRI JOGI IGÉNY ÉRVÉNYESÍTŐJE: A MAGÁNFÉL SÉRTETT

1. A sértetti pozíció változása: a szemet szemért elvtől a trónfosztottságig

Az ókorban a *talio-elv* érvényesült: a bűntény elkövetőjének „visszajárt a kölcsön kenyér”. A sértett elégtétele az volt, hogy a bűnös ugyanazt kapta vissza, amit ő is tett. Az idők folyamán a szigor ugyan enyhült, de a büntetések még sokáig nem váltak humánussá: középkorai történelemkönyvekből és jogtörténeti tanulmányokból emlékezhetünk a kerékbe tört, karóba húzott, nyilvánosan kivégzett bűnelkövetőkre. A testfenyítő, megtorló, akár az élettől is megfosztó büntetések indoka a generális prevenció, vagyis a közösség elrettentése volt. A társadalmi együttélés szabályainak megsértése ilyen szempontból közügy volt abban az értelemben, hogy az eljárás, és főként a büntetés-végrehajtás nyilvánosan zajlott, ám az állam mint a büntetőhatalom letéteményese nem játszott olyan központi szerepet, mint napjainkban: a sértett a középkori büntetőeljárás aktív szereplője volt. Ennek hátterében az a megfontolás állt, hogy bűncselekmény folytán elsősorban ő szenvedett anyagi és/vagy fizikai sérelmet. A Csemegi-kódexig lehetőség

¹ A szerző a Miskolci Járásbíróság bírósági fogalmazója

² Bérces László három modellt nevesít: 1) összekapcsolt (adhéziós) 2) átengedő 3) szankció modell. Ld. BÉRCES László: *Polgári jogi igények érvényesítése a büntetőeljárásban*. In: *Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László Professzor emlékére*. (szerk.: Harsági – Wopera) HVG-ORAC, Budapest, 2007., 26-27.

³ FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004., 182.

⁴ Uo.

volt a kárjótételre, amelynek keretében az elkövető és a sértett „maradt” a konfliktus, és csak másodlagos volt az állam büntetőjogi igényének érvényesítése.⁵

A XIX. században azonban új alapokra helyezték a büntető (anyagi) jogi gondolkodást. Az akkoriban kikristályosodó dogmatika kulcsfogalmává vált a jogi tárgy: az a társadalmi, elemi érdek, amelyet a büntetőjognak védenie kell. Ebből kiindulva a bűncselekmény már nem csupán az egyén sérelmét jelentette, hanem a közösség által egyöntetűen elfogadott eszme, elv, érték megsértését is. Ilyen egyetemes értékek az emberi élet, testi épség és egészség; a közbizalom; a közbiztonság; a magántulajdon és a vagyon; a közrend és még sorolhatnánk.

Minderre tekintettel jutottunk el a XX. században odáig, hogy egy bűncselekmény elkövetése az államnak mint a büntetőmonopólium birtokosának fellépését alapozza meg, hiszen nem csupán az egyén szintjén bekövetkezett egyensúlyeltolódást szükséges orvosolni, hanem egy egész társadalom, nemzet, közösség rosszallását is ki kell fejezni. Nem véletlenül hoznak a büntetőbírók a Magyar Köztársaság, vagy napjainkban már Magyarország nevében ítéletet.

Ezzel a folyamattal egyidejűleg törvényszerű volt a sértett szerepének változása is, hiszen az anyagi jogi szabályok az eljárási jellegű normák által kelnek életre. Ahogyan az állam ügyvédjének, az ügyésznek a pozíciója erősödött és ezzel együtt a jogosítványai szélesedtek, úgy vált a sértett egyre passzívabbá.⁶ A másik okfolyamat pedig, hogy a tettes-büntetőjogi iskola térnyerésével az elkövető, eljárásjogi terminológiával élve a terhelt került a büntetőeljárás középpontjába: az ő megbüntetése, megjavítása vált fontossá, és a sértett kompenzálása háttérbe szorult.⁷ Ezt a jelenséget szemléletesen írja le Bárd Károly: „a sértett rég trónfosztott szereplője a büntetőjognak és az igazságszolgáltatás rendjének. A per egykori ura, a vádfunkcióval korlátlanul rendelkező sértett a modern eljárási rendszerekben alig több, mint a tanúk egyike. A büntetőjogi szankció elsődleges célja már rég nem a sértett kompenzációja, sem anyagilag, sem lélektanilag.”⁸

A sértett nemhogy elégtételt nem kap, de az eljárás során tanúként hallgatják ki, ahogyan Király Tibor találóan rámutat, „elsüllyed a tanú szerepében”⁹, és bár joga van jelen lenni, kérdéseket feltenni, ez mégis keserű lehetőség, hiszen ezáltal újra átéli az őt ért sérelmeket.¹⁰ Ha a nyomozóhatóság, majd később a bíróság is kihallgatja, akkor akár többször is fel kell idéznie a vele történeteket, amelyek élet, testi épség, egészség

elleni, vagy szexuális bűncselekmények esetén komoly pszichés terhelést jelentenek. Kiss Anna szerint „a sértett elvesztette a büntetőeljárásban a korábban ráosztott főszerepet, és ma már elmondható, hogy kiszorult az igazságszolgáltatás perifériájára [...] a sértett kívülállóként, kiközösítettként tengődik az eljárásban, vagy ami ennél még rosszabb, újabb viktimizációjának lehetünk tanúi.”¹¹

A legújabb kori büntetőjogi és kriminológiai gondolkodásban a resztoratív igazságszolgáltatás és a viktimológia eredményei indították el azt a folyamatot, amelynek révén a jogalkotók is kezdik felismerni, hogy a sértett kompenzációja,¹² de legalábbis eljárási helyzetének, jogállásának megerősítése szükséges.¹³

2. A SÉRTETT FOGALMA ÉS „MULTIPOZÍCIÓJA”¹⁴

Jelen dolgozat témája és terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé a sértett fogalmának és helyzetének részletes elemzését, de tekintettel arra, hogy már a rövid bevezetés és történeti visszatekintés során felmerült a sértett és a magánfél kifejezés is, nem mehetünk el amellett, hogy tisztázzuk a sértetti minőség egyes oldalait, bemutassuk a sértett *sokarcúságát*.¹⁵

Ki a sértett?¹⁶ Kézenfekvőnek tűnik, hogy normatív választ keressünk erre a kérdésre. A Be. 51. § (1) bekezdése a büntetőeljárásban részt vevő személyek körén belül nevesíti a sértettet, és egy normatív fogalmat is ad, amely szerint *sértett az, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette*.¹⁷ Ezt a definíciót sokféle kritika érte, egyet kiemelve ezek közül például az, hogy „túlágosan anyagi jogi jellegű, nem fejezi ki a büntetőeljárás szükségzerűen végighúzódo valószínűségi mozzanatokat, s végső soron nem egyeztethető össze az ártatlanság vélelmének alapelveivel sem.”¹⁸ Ezt azonban akár egy feltételes módú mondattal is lehetne orvosolni, ahogyan arra a fenti kritika megfogalmazói is utalnak. A sértett szerepének pontos körülírását alapvetően nem ez a probléma nehezíti, hanem az, hogy több minőségben is részese lehet a büntetőeljárásnak. Lehet „csak sértett”, de lehet magánvádló, pótmagánvádló és a témánk szempontjából legrelevánsabb pozícióban *magánfél* is. Erre figyelemmel már érthető, hogy miért olyan nehéz egy átfogó, de mégis absztrakt fogalmat alkotni a sértett személyére.

A „csak sértett” jogait a Be. 51. § (2) bekezdése sorolja fel.

5 BÉRCES László (i.m.) 21.

6 *Ezt a hátrányt ellensúlyozza az, hogy a sértett a bizonyítás szempontjából kedvezőbb helyzetbe kerül az állam aktív szerepvállalásával. „Nem neki kell a bizonyítékokat összegyűjteni, a bíróság elé tárnai, a költségeket sem előlegeznie, sem viselnie nem kell, és nem neki kell megmérkőznie a nálánál esetleg erősebb, hatalmasabb, elszánt gonosztevővel.”* Ld. KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárás jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2008., 182.

7 TARR Ágnes: *A kárhelyreállítás jelene és jövője a magyar büntetőeljárásban*. http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2006/a_karhelyreallitas_jelene_es_jovoje_a_magyar_buntetoeljarasban/ (2017. augusztus 13.)

8 BÁRD Károly: „Alkalmazott” viktimológia Észak-Amerikában. *Magyar Jog* 1984/1.

9 KIRÁLY Tibor: *A sértett a büntetőeljárásban*. *Magyar Jog* 1968/2.

10 Hasonló gondolatot fogalmaz meg KERESZI Klára: *A bűncselekmények sértetteinek segítségével kapcsolatos jogalkotás az Egyesült Államokban c. tanulmányában*. In: *Kriminológiai Tanulmányok* 1992/29., 174.

11 KISS Anna: *A sértett eljárási helyzete. Kriminológiai és Kriminológiai Tanulmányok* 1997. Nr. 34., 232-254.

12 TARR Ágnes Nagy Ferenc gondolatai nyomán utal arra, hogy a sértett kára négyféleképpen térülhet meg: a bűnelkövető általi jótétel útján, állami kártalanítással, önkéntes, privát alapon nyugvó áldozatsegítés formájában és végül biztosítási alapon. Ld. TARR Ágnes (i.m.)

13 TARR Ágnes (i.m.)

14 A multipozíció kifejezést TREMMEL Flórián használja a már idézett pécsi tankönyvben. 191.

15 Uo.

16 *A sértett eljárásjogi fogalom, anyagi jogi „párjaként” a passzív alanyt nevesíthetjük. Anélkül, hogy részletes elemzésbe bocsátkoznánk, megjegyzendő, hogy a sértett és a passzív alany személye általában egybeesik, de nem minden esetben. Csalás bűncselekménye esetén más-más személy lehet a passzív alany, akit tévedésbe ejtettek, és a sértett, akit vagyoni hátrány ér.*

17 *A sértett nem csak természetes személy, hanem jogi személy és jogi személyiség nélküli szervezet is lehet.*

18 FENYVESI – HERKE – TREMMEL (i.m.) 170.

Ezek valamennyi minőségében megilletik a sértettet, ezekhez többletjogosítványok adódhatnak a különös esetekben. A magánvádló helyzetében, vagyis amikor a taxatív meghatározott hat bűncselekmény esetében a sértett képviseli a vádat, alapvetően a vádfunkcióhoz kapcsolódóan vannak eltérések, hasonlóan a pótmagánvádlói minőséghez, amikor pedig az ügyész (közvádló) passzivitása miatt léphet előbbre a sértett.

A magánfél pozíciója a legkülönlegesebb a sorban: a Be. 54. § (1) bekezdése értelmében *magánfél az a sértett, aki a büntetőeljárásban polgári jogi igényt érvényesít*. Ebből láthatóan a magánfél egy olyan speciális helyzetben lévő sértett, akinek a vád tárgyává tett cselekménye következtében polgári jogi igénye keletkezett, és ezt a büntetőeljárásban kívánja érvényesíteni. Fontos, hogy ez csupán egy lehetőség, hiszen akár egyéb törvényes utat (fizetési meghagyás, polgári per, választottbíróóság) is választhatna.

A magánfél „csak sértetthez” képesti többletjogosítványai a polgári jogi igény érvényesítésének sikeréhez (bizonyítás), illetve a polgári perrendtartás büntetőeljárásba beszivárgó rendelkezéseiből adódnak. Speciálissá teszi helyzetét, hogy a büntetőjogi főkérdés, a bűnösség vagy annak hiányának megállapítására irányuló, alapvetően a hivatalbóliség elvén alapuló bizonyítás mellett egy *csőkevényes*¹⁹ polgári per is zajlik, amelyben ő quasi felperesként azért küzd, hogy az igénye megalapozott és a bíróság által megítélhető legyen.²⁰ De ha csak magát a szigorúan vett büntetőeljárást szemléljük is, szembetűnőek az egyes sértetti minőségektől való különbségek: több sértett esetén több önálló magánfél (quasi felperesi pertársaság) vesz részt az eljárásban, akik közül nem kell egyet kijelölni (mint például több magánvádló vagy pótmagánvádló esetén), illetve az ügyész fellépése sem érinti a magánfél helyzetét, hiszen maradhat önálló (nem degradálódik „csak sértetté”, mint a másik két esetben). Jogutódlás esetén a magánfél örököse határidő nélkül felléphet. A magánfelet az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (Itv.) 53. § (1) bekezdésére figyelemmel a 62. § (1) bekezdés c) pontja alapján tárgyi illetékfeljegyzési jog illeti meg.²¹

A fentiekben röviden ismertetett szabályok is előrevetítik már számunkra az adhéziós eljárás sajátos jellegét, amellyel a következő fejezetben foglalkozunk részletesen.

III. A POLGÁRI JOGI IGÉNY ÉRVÉNYESÍTÉSE

1. A hatályos szabályozás

A hatályos Be. meglehetősen széttagoltan tartalmazza a sértettre, és így a magánféli minőségre, valamint a polgári jogi

igény érvényesítésére vonatkozó szabályokat. Találunk rendelkezéseket a már hivatkozott 54. § egyes bekezdéseiben, majd a törvényben továbblapozva többek között az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatai körében, a 335. §-ban is. Ha már a normatív felépítés nem ad lehetőséget arra, hogy megszerezni tudjuk ismereteinket, akkor a jogirodalom és kommentár megállapításaira támaszkodva tekintsük át a polgári jogi igény érvényesítésének metodikáját. Elsőként azt a kérdést kell megválaszolnunk, hogy miben áll a polgári jogi igény.

a) A polgári jogi igény: kárigény vagy több?

A Be. 54. § (2) bekezdése szerint *a magánfél a terhelttel szemben azt polgári jogi igényt érvényesítheti, amely a vád tárgyává tett cselekmény következtében keletkezett*. Ebből a meghatározásból két következtetést biztosan le tudunk vonni: először is azt, hogy a jogviszony két pólusán kik állhatnak. Az igény jogosultja csak a sértett, míg kötelezettje csak a terhelt lehet. Másrészt pedig csak olyan igény érvényesíthető a büntetőeljárásban, amely a vád tárgyává tett cselekmény (bűncselekmény vagy szabálysértés) következtében keletkezett.²² Bizonytalan azonban, hogy ily módon milyen igény keletkezhet. Ebben a kérdésben két táborra oszlanak a jogtudomány képviselői. Míg egyesek szerint a büntetőeljárásban érvényesíthető polgári jogi igény – elnevezéséből fakadóan – a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.)²³ által felölelt valamennyi igényt,²⁴ sőt, akár munkajogi, szövetkezeti vagy társasági jogi, illetve családjogi igényt is jelenthet,²⁵ addig mások a polgári jogi igényt – ha nem is tudatosan, de – a kárigénnyel azonosítják.²⁶ Róth Erika helytálló érvelésével egyetértve, amely szerint bár a polgári jogi igény a gyakorlatban túlnyomórészt valóban kárigényt jelent, egyenlőségelet mégsem tehetünk a két fogalom közé. Álláspontom szerint erre akkor lenne lehetőség, ha a jogalkotó a Be. szövegében kárigényt, vagyoni hátrányt vagy más szinonimát, és nem a polgári jogi igényt mint gyűjtőfogalmat használná. Kétségtelen azonban, hogy ez az absztrakt definíció nem segíti elő a sértett kompenzációjának sikerét, sőt, ahogyan arra a későbbiekben utalunk majd, a leggyakrabban előforduló esetekben, amikor vád tárgyává tett cselekménnyel összefüggésben keletkezett károk megtérüléséről lenne szó, ritka a gyakorlati megvalósulás. A büntetőbírók a cselekmény minősítéséhez, a bűnösség megállapításához és a büntetés kiszabásához szükséges mértékben feltárt tényállás és lefolytatott bizonyítás eredményei ellenére sem igen vállalkoznak az ilyen esetben „egyszerűen” megítélhető polgári jogi igényekről való érdemi döntésre. Hogyan várható el tőlük a polgári bíróságok számára is összetett, egyéb magánjogi-polgári jogi igények megítélése? A büntetőeljárás fő kérdése mégiscsak a bűnösség vagy annak hiányának megállapítása, így érthető, hogy csupán a polgári jogi igény megítélése miatt nem bonyolódna hosszas bizonyításba, ha a főkérdés már egyébként eldönthető lenne.

¹⁹ Szintén TREMMEL szóhasználata. 182.

²⁰ Megfontolandó azonban RÓTH Erika *Professzor Asszony gondolata, amely szerint „sajátosan vetődik fel a bizonyítási teher kérdése is: a polgári per sajátosságai miatt a magánfél köteles állításait bizonyítani, de mivel a jogalap és az összességesség is fontos a büntetőjogi főkérdések (bűnösség, minősítés, büntetés kiszabás) eldöntése miatt, így a bizonyításra elvileg akkor is sor kerül, ha a magánfél ennek érdekében nem tesz semmit.”* Ld. RÓTH Erika: *A polgári jogi igény érvényesítése a büntetőeljárásban avagy a büntetőbíró találkozása a polgári joggal*. In: *Ünnepi tanulmányok Bíró György Professzor 60. születésnapjára*. (szerk.: Barzó – Juhász – Leszköven – Pusztahelyi) Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015., 469.

²¹ FENYVESI – HERKE – TREMMEL (i.m.) 192.

²² RÓTH Erika (i.m.) 470.

²³ *Az elkövetés idejére tekintettel akár annak elődje, az 1959. évi IV. törvény (rég Ptk.).*

²⁴ Róth Erika *dologi jogi igényeket, míg Király Tibor az eredeti állapot helyreállítását nevesíti*. Ld. RÓTH Erika (i.m.) 470. és KIRÁLY Tibor (i.m.) 190.

²⁵ FENYVESI – HERKE – TREMMEL (i.m.) 181.

²⁶ Ld. részletesen RÓTH Erika (i.m.) 470.

A Be. 2014-es módosításakor illesztette be a jogalkotó az 54. §-ba (2a) bekezdésként a lakásmaffia-ügyekre reflektálva azt a szabályt, amely megalapozza, hogy a magánfél polgári jogi igényként az ingatlan kiürítését és annak birtokába bocsátását kérhesse.²⁷

Összefoglalóan tehát azt mondhatjuk, hogy a jogalkotó megteremtette annak lehetőségét, hogy minden olyan követelés, amely polgári peres úton érvényesíthető, „beszívároghasson” a büntetőeljárásba,²⁸ de a leggyakrabban kártérítési igények bejelentésére kerül sor, és a büntetőbíróóságok előtt ezekről sem mindig születik érdemi döntés.

Ez megállapítás indukálja a következő kérdést: miért van szükség az adhéziós eljárásra?

b) Jogpolitikai indokok

Az adhéziós eljárás előnyeit a jogtudomány képviselői²⁹ egyezően írják le: egyrészt a sértett így kompenzálható a leggyorsabban, másrészt a büntetőbíróóság által hozott és egyéb törvényes úton született, egymással ellentétes határozatok veszélye így kerülhető el és a jogbiztonságot is ez szolgálja, harmadrészt a perökönómiai szempontok is jelentősek. Ha a büntetőeljárás keretén belül születik döntés a polgári jogi igényről, akkor ugyanazon tényállás és „felek” mellett nem szükséges két fronton is mozgásba hozni az igazságszolgáltatás gépezetét, elegendő egy eljárás lefolytatása. Nem szükséges kétszer felvenni a bizonyítást: tanúk, szakértők felmerülésével ez sok időt és pénzt takarít meg. Tarr Ágnes utal arra is, hogy ezzel a büntetés hatékonysága is nő, mivel a bűncselekménnyel szerzett vagyoni előnyt minél hamarabb elvonják a terhelttől.

Ezen a ponton azonban fontos megjegyezni, hogy az adhéziós eljárás esetlegessége azt is jelenti, hogy a sértett nem köteles e jogával élni, választhat más törvényes utat is. Így van ez azért, mert attól, hogy nem érvényesített polgári jogi igényt, nem esik el a polgári peres vagy más törvényes út lehetőségétől. Ezt a Be. 54. § (3) bekezdése úgy fogalmazza meg, hogy *a polgári jogi igény egyéb törvényes úton való érvényesítését nem zárja ki, hogy a sértett magánfélként nem lépett fel*. Ebben az esetben a büntetőeljárás mellett – a sértett választása folytán – más eljárás is indul.

Erre az eredményre viszont a büntetőbíróóság útján is eljuthatunk, hiszen ha érdemben nem bírálja el a polgári jogi igényt (vagyis annak nem ad helyt, azt nem utasítja el és így nem keletkezik *res iudicata*), vagy az igényérvényesítést egyéb törvényes útra utasítja, akkor a sértettnek nem marad más esélye, csak ez a mód.

Más a helyzet akkor, ha a büntetőbíróóság a polgári jogi igény egy részéről érdemben dönt: ilyenkor ennek tekintetében *res iudicata* keletkezik, viszont ezen felül egyéb törvényes út vehető igénybe. A polgári jogi igényről hozható döntéseket a dolgozat egy alábbi részében tárgyaljuk majd részletesen, de a perökönómiai szempontokra figyelemmel célszerű volt ez a rövid kitérő.

Polgári joggal foglalkozó kutatóként érdekes megfigyelni, ahogyan a büntetőjogászok a polgári jogi igény jogalapjáról és (esetleges) összecszerúségéről gondolkodnak. Kiss Anna úgy fogalmaz, hogy a büntetőítéletben megállapított bűnösség lényegében a kereseti kérelem alapja³⁰ (lenne, ha a sértett polgári pert indítana). Érdemes végiggondolni, hogy valóban ennyire egyszerű volna-e ez. Nem véletlen a kérdésfeltevés a dolgozat címében: bűnös és felelős? A büntetőjog *ultima ratio* jellege azt mondatja velünk, hogy az a magatartás, amely egy bűncselekmény törvényi tényállásának keretei közé illeszkedik, vagyis „megüti a büntetőjog ingerküszöbét”, mindenképpen megalapozza a polgári jogi igényt, szankciót (kártérítési felelősséget) is. A két jogág felelősségi rendszere azonban ilyen szempontból nincs átfedésben, rész-egész viszonyban. Aki felelős, az a legtöbb esetben még nem bűnös, de megfordítva is igaz lehet: aki bűnös, érdekes módon előfordulhat, hogy nem felelős. Más felelősségi alakzatok lévén más-más bizonyításra van szükség egyik és másik esetben is, így túlságosan leegyszerűsítő az a megközelítés, hogy egy bűnösséget megállapító ítélet egy kereseti kérelem jogalapja lehet. Jó példa erre a vezető tisztségviselő jogellenes magatartása, amely adott esetben bűncselekményt (kötségvetési csalás, sikkasztás, hűtlen kezelés) is megvalósíthat, azonban a polgári jogi kártérítési szankció nem vele, hanem a jogi személlyel szemben alkalmazható, amelynek nevében ő eljár.³¹ Így ha a büntetőeljárásban meg is állapítják a vezető tisztségviselő felelősségét, akkor a sértetti minőségben lévő hitelező vagy a jogi személlyel szerződésben lévő más harmadik személy sem magánfélként, sem külön polgári per felpereseként nem tud majd közvetlenül a vezető tisztségviselővel szemben igényt érvényesíteni. A szankció alanya a betudás elvének megfelelően a jogi személy lesz. Ennek áttörésére csak többlettényállási elemek fennállása esetén és szűk körben (kényszertörlési vagy felszámolási eljárás keretén belül) lenne lehetőség. A dolgozat témájának a fizetési képességi joggal való kapcsolódási pontjaival egy külön fejezet foglalkozik majd, de érdemes volt a fentiekre itt is utalni. A jogági sajátosságok tehát szintén útját állhatják a perökönómiai szempontoknak.³²

27 Ha a zsarolás, a csalás, illetve az uzsora-bűncselekmény elkövetési tárgya olyan, a terhelt által lakott vagy a hozzájárulásával más személy által ingyenesen használt ingatlan, amelyben a bűncselekmény elkövetését megelőzően a magánfél lakott, és a polgári jogi igény az ingatlanral kapcsolatos rendelkezési jogot vagy az ingatlan birtoklásának jogát is érinti, a magánfél indítványában ideiglenes intézkedésként kérheti az ingatlan kiürítését és annak a magánfél birtokába bocsátását.

28 RÓTH Erika (i.m.) 471.

29 RÓTH Erika (i.m.) 467., FENYVESI – HERKE – TREMMEL (i.m.) 182., TARR Ágnes (i.m.), valamint KISS ANNA: Az adhéziós eljárás szerepe a büntetőeljárásban. In: *Kriminológiai Tanulmányok 2005. Nr. 42.*, Budapest, 367-369.

30 KISS ANNA: Az adhéziós eljárás szerepe a büntetőeljárásban. (i.m.) 367-369.

31 Lásd erről részletesebben a Szegedi Ítéletábrla Polgári Kollégiumának 2/2008. (XII. 4.) számú kollégiumi véleményével módosított, egységes szerkezetbe foglalt 1/2005. (VI. 17.) számú kollégiumi véleményét és BARTA Judit – MAJROS Tünde: A vezető tisztségviselő társasággal szembeni és harmadik személynek okozott károkért való felelősségének neuralgikus kérdései c. tanulmányát. In: *Miskolci Jogi Szemle 2015/2.*, 14-15.

32 Tremmel Flórián megragadja ennek a problémának a lényegét, amikor a már idézett tankönyv 183. oldalán az alábbira utal. „Csak a terhelttel szemben fennálló követelést lehet érvényesíteni. A kérdésnek különösen akkor van jelentősége, ha a bűncselekmény elkövetésének háttérében a büntetőjogénál sokkal szélesebb körben érvényesülő, mögöttes polgári jogi felelősség húzódik meg. Ezzel a végső során polgári jogilag fele-

Az ellenkező tartalmú határozatok elkerülésére egyébként mindkét eljárási kódex reagál valamilyen módon. A Be. 10. § szerint *abban a kérdésben, hogy a terhelt követett-e el és milyen bűncselekményt, a bíróságot, az ügyészt, a nyomozóhatóságot nem köti más az eljárásban, így különösen a polgári eljárásban, szabálysértési vagy fegyelmi eljárásban hozott határozat, illetőleg a abban megállapított tényállás.* A Pp. 4. § alapján *a bíróságot határozatának meghozatalában más hatóság döntése vagy a fegyelmi határozat, illetve az azokban megállapított tényállás nem köti. Ha jogerősen elbírált bűncselekmény vagyoni jogi következményei felől polgári perben kell határozni, a bíróság a határozatában nem állapíthatja meg, hogy az elítélt nem követte el a terhére rótt bűncselekményt.*

A jogpolitikai indokok mellett utalni kell az Európai Unió által támasztott elvárásokra is. Már a Tanács 2001. március 15-i kerethatározata is megfogalmazta a sértettek védelmével kapcsolatos minimumkövetelmények körében a büntetőeljárás során érvényesíthető kártérítés lehetőségének biztosítását. Ezt a határozatot az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) váltotta fel, amely változatlan tartalommal írja elő a sértettek e jogosultságának tagállamok általi biztosításának kötelezettségét.

c) Ki, hogyan és mikor jogosult a polgári jogi igény érvényesítésére?

Elsősorban a sértett jogosult a polgári jogi igény érvényesítésére. Ennek kezdő- illetve végső időpontja normatív nem meghatározott, de a Be. vonatkozó rendelkezései alapján arra lehet következtetni, hogy a sértett akár már a nyomozóhatóság előtt *bejelentheti* igényét és erre egészen az elsőfokú bíróságnak az ügydöntő határozat meghozatala céljából tartott tanácsülésre való visszavonulásáig van lehetősége. Célszerű azonban minél hamarabb megtennie, hiszen annál nagyobb sikerrel zajlik e körben a bizonyítás.

Fontos, hogy ha a sértett már a nyomozás során bejelentti igényét, akkor azt még nem magánféli minőségében teszi meg. Ilyenkor arra jogosult, hogy az őt sérelem természetéről, súlyosságáról nyilatkozzon,³³ azonban természetesen semmi nem zárja ki, hogy konkrétan (adott esetben összességében) is meghatározza igényét. Magánféllé azonban csak a bíróság előtti eljárásban válik, amikor igényét érvényesíti. Így ha a polgári jogi igényét a nyomozás során be is jelenti, azt az ügyész a vádiratba foglalja, és arról a bíróság a sértettet a vád ismertetését követően nyilatkoztatja.³⁴ A magánfelet megillető jogosultságok tehát a bírósági tárgyalásoktól kezdődően illetik meg a sértettet.

Bejelentés illetve érvényesítés: a fentiek során nem szinonimaként használtuk e két fogalmat. Ahogyan arra Róth Erika rámutat, e kettő nem ugyanazt jelenti és nem minden esetben jár azonos joghatással sem.³⁵ A polgári jogi igény a fent részletezettek szerint jelenthető be, azonban a bíróság előtt

érvényesíthető, a már bejelentett igény érvényesítendő.³⁶ Ez különbözteti meg a sértettet a magánféltől. Ismert azonban ezzel ellentétes álláspont is, amely szerint polgári jogi igény érvényesítésének törvényes módja a bejelentés.³⁷

Utaltunk már arra, hogy az adhéziós eljárás során a büntetőeljárás szabályai dominálnak. Kérdésként merül fel, hogy az igény bejelentésekor hogyan viszonyul egymáshoz a Be. és a Pp., vagyis, hogy a bejelentéssel szemben támaszt-e a jogalkotó alaki követelményeket. Míg a polgári perben az eljárás kérelemre, a felperes keresetere indul, addig a büntetőeljárásban az officialitás elve érvényesül. Míg a keresetlevél tartalmi elemei a Pp.-ben taxatív meghatározottak és a vonatkozó szabályok megsértésének komoly eljárásjogi és ezzel együtt anyagi jogi következményei is lehetnek,³⁸ addig a Be. alapján a magánszemélyek nyilatkozatai nincsenek alakisághoz kötve. Mi a helyzet a polgári jogi igénnyel? A gyakorlatban és a jogtudományban különböző álláspontok ismertek. Míg az elméleti szakemberek szerint az igény előterjesztéséhez nem szükséges a Pp. szerinti kereset benyújtása, de még a bejelentett igény keresetszerű megindokolása sem,³⁹ addig a gyakorlatban a magánfélnek keresetszerűen kell érvényesítenie igényét, ahhoz, hogy azt szabályszerűnek lehessen tekinteni.⁴⁰ Ehhez azonban fontos hozzátenni, hogy ha ezt helyesnek is tekintenénk, akkor ez az elvárás a nyomozóhatóság és a bíróság oldalán a tájékoztatási kötelezettség messzemenő és legteljesebb teljesítését kellene, hogy jelentse. Ez azonban a gyakorlatban sajnálatosan nem így történik.⁴¹

Álláspontom szerint normatív választ kell erre a kérdésre találni. A jogalkotó az adhéziós eljárás kapcsán úgy rendelkezik, hogy amennyiben a Be. nem tartalmaz az adott kérdésre szabályozást, akkor „mögöttes” joganyagként a Pp. rendelkezései lesznek irányadóak, de csak amennyiben nem ellentétesek a Be.-vel és büntetőeljárás jellegével. A válasz tehát: 1) az adhéziós eljárás során a Be. szabályai dominálnak, 2) amely a polgári jogi igény kapcsán konkrétan nem, de általában a jognyilatkozatok kapcsán megfogalmazza, hogy 3) kifejezetten nem támaszt alakszerűségi követelményeket a magánszemélyek esetében.⁴² Minderre tekintettel a polgári jogi igény előterjesztésének nem kell keresetszerűnek lennie,⁴³ ettől függetlenül az eljáró hatóságokat és a bíróságot kioktatási kötelezettség terheli, mind az igény előterjesztésének lehetőségével, mind annak módjával kapcsolatban.

³⁶ Ezt Márki Zoltán így fogalmazza meg. „A polgári jogi igényt a vádirat benyújtását megelőzően az eljárás megindulásától kezdve bármikor be lehet jelenteni. A vádelőkészítési során bejelentett polgári jogi igényt azonban a bíróság előtt érvényesíteni kell. A sértett a bírósági szakaszban is bejelentheti a polgári jogi igényét, ami értelemszerűen egyben az érvényesítést is jelenti. Ld. MÁRKI Zoltán: A büntetőeljárásban részt vevő személyek. In: Belegi József (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. I. kötet, HVG-ORAC, Budapest, 2014., 286.

³⁷ FENYVESI – HERKE – TREMMEL (i.m.) 184.

³⁸ Pp. 130. § a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának esetei

³⁹ Így véli például Tremmel Flórián, Tarr Ágnes és Cserei Gyula is.

⁴⁰ CSEREI Gyula (i.m.) 149. A jogtudomány képviselői közül a keresetszerűség mellett érvel Király Tibor (i.m.) 191.

⁴¹ TARR Ágnes (i.m.)

⁴² Érdekes kérdést vet fel, ha a sértett (magánfél) jogi képviselővel jár el. Alkalmazható-e a Be. magánszemélyekre vonatkozó szabálya, vagy a professzionális jogi képviselővel szemben magasabb mércét állít fel a jogalkotó?

⁴³ Róth Erika idézett művében (469.) utal arra, hogy de lege ferenda indokolt lenne ennek jogsabályi rendezése.

lőssel szemben nem érvényesíthető polgári jogi igény. Pl. a magánmunkáltatóval szemben az alkalmazottja által elkövetett bűncselekménnyel okozott kár megtérítése polgári jogi igényként nem érvényesíthető.”

³³ KIRÁLY Tibor (i.m.) 190.

³⁴ A vád ismertetésekor azonban a sértett általában nincs jelen, így a tanúként kihallgatásakor nyilatkoztatják igényéről. Ld. CSEREI Gyula: A sértetti jogok érvényesítése. Belügyi Szemle 2003/2-3., 150.

³⁵ RÓTH Erika (i.m.) 473.

A sértetten kívül a jogalkotó lehetővé teszi, hogy szűk körben az ügyész is jogosult legyen a polgári jogi igény érvényesítésére.⁴⁴ A sértett halálát követően örökösét is megilleti ez a jog – eltérő törvényi rendelkezés hiányában – határidő nélkül.

d) Az adhéziós eljárás szabályai: Be. kontra Pp.

Az előző pontban már idéztük a Be. 54. § (7) bekezdését, amely szerint, *ha a polgári jogi igény érvényesítésével kapcsolatos eljárási kérdéstről e törvény nem rendelkezik, a polgári eljárás szabályait kell alkalmazni, feltéve, hogy azok e törvénnyel, illetőleg a büntetőeljárás jellegével nem ellentétesek.* A törvény tehát ennyiben engedi „beszívárogni” a polgári perrendtartás szabályait. A jogalkotó azonban tovább folytatja, és konkrétan nevesít három polgári perjogi intézményt, amelyek kifejezetten nem lehet helye a büntetőeljárásban. *A terhelt a magánféllel szemben követelést nem érvényesíthet, beszámítási kifogással nem élhet. A terhelt és a magánfél között létrejött egyezséget a bíróság nem hagyhatja jóvá.*

A büntetőeljárás jellegével valóban ellentétes volna, ha a terhelt a magánféllel szemben viszontkeresete terjeszthetne elő, vagy beszámítási kifogással élhetne. A „felek” közötti egyezés is idegen az eljárástól. Amennyiben hajlandóság mutatkozik a megegyezésre, és a törvényi feltételek is fennállnak, lehetőség nyílna közvetítői eljárásra, vagy annak híján az elkövető önként is kompenzációt nyújthat a sértettnek.

Utaltunk már a bizonyítás sajátos voltára is: a magánfél ugyan köteles állításait bizonyítani, de végtére is, ha nem tesz semmit, a bűnösség megállapításához kapcsolódóan is bizonyítást nyernek a polgári jogi igény megítélhetőségéhez szükséges tények.

e) A polgári jogi igényről hozható döntések és a jogorvoslati lehetőség

A bíróság a polgári jogi igényről érdemben vagy nem érdemben, fő szabály szerint ítéletben⁴⁵ dönt. Érdemi a döntés, ha a bíróság a polgári jogi igénynek helyt ad, vagy azt elutasítja. Ezekben az esetekben *res iudicata* keletkezik, így a sértett ugyanezen tényállás mellett, ugyanezen jogalapról más úton nem „próbálkozhat” újra. Nem érdemi a bíróság döntése, ha a magánfél polgári jogi igényét egyéb törvényes útra utasítja. Ennek van kötelező és fakultatív esete. Kötelező ilyen döntést hozni, ha a polgári jogi igény nem érvényesíthető a bűnügyben, mert valamelyik törvényi feltétel hiányzik (az igény jogosultja, kötelezettje és az oksági összefüggés tekintetében), vagy ha az alapeljárásban, amelyhez a polgári per kapcsolódik,

olyan mozzanat következik be, amely ellehetleníti az érdemi elbírálást.⁴⁶ Álláspontom szerint felmentő ítélet esetén is kötelező a polgári jogi igényt egyéb törvényes útra utasítani, kivéve, ha a cselekményt szabálysértésként bírálják el.⁴⁷

A bíróság mérlegelésén múlik, azaz fakultatív, hogy a polgári jogi igényt egyéb törvényes útra utasítja-e a Be. 335. § (1) bekezdésében foglalt, fentiekén túli ok esetén, ha az elbírálás jelentékenyen késleltetné az eljárás befejezését.⁴⁸ Ebből látszik, hogy a büntetőeljárás alapvetően a bűnösség kérdésében való döntéshozatalra fókuszál, és ha ennek tekintetében nyugvópontra jutott, vagy az érdemi befejezés késedelmessé válna, akkor a büntetőbíróság nem foglalkozik e kérdéssel.

Azonban sok más esetben sem, amikor egyébként érdemi döntésnek lenne létjogosultsága, sőt, a bíróságok még a nem érdemi döntést is gyakran elmulasztják és egyáltalán nem foglalkoznak a polgári jogi igénnyel. A jogtudomány több képviselője is rámutat arra, hogy a büntetőbírók még a legkézenfekvőbb esetekben is „vonakodnak” a polgári jogi igényt érdemben elbírálni.⁴⁹ Erre a tendenciára reflektált a Be. egy korábbi módosítása, amely a jogszabály szövegébe iktatta, és ezáltal szintén érdemi elbírálást vár el a jogalkotó abban az esetben, *ha a bíróság az ítéletében megállapítja a bűncselekménnyel okozott kár, vagyoni hátrány, adóbevételek-csökkenés, vámbevétel-csökkenés összegét, illetve a bűncselekmény elkövetési értékét, ezen összeg mértékéig az előterjesztett polgári jogi igényt érdemben el kell bírálni, kivéve, ha az okozott kár vagy a vagyoni hátrány megtérítése iránti igény az 54. § (2a) bekezdése szerinti polgári jogi igény része.* Ehhez kapcsolódóan a Legfelsőbb Bíróság (Kúria) 81. számú Büntető Kollégiumi Véleménye szerint, ha a fentiek ellenére a bíróság nem dönt a polgári jogi igényről, vagy annak érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja, akkor megsérti a Be. 335. § (2) bekezdésének kötelező rendelkezését.

Előfordulhat olyan helyzet, hogy a bíróság a polgári igénynek részben ad helyt, vagy azt részben utasítja el. Ekkor csak e rész tekintetében keletkezik *res iudicata*, az igény ezen felüli része más módon érvényesíthető marad.

A magánfél az ítélet (polgári jogi igénnyel kapcsolatos rendelkezése) ellen fellebbezéssel élhet, de csak akkor, ha a bíróság a polgári jogi igényről a fentieknek megfelelő érdemi döntést hozott. Ez azt jelenti, hogy nincs jogorvoslati lehetősége akkor, ha a bíróság az igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasította. Érdekes módon viszont az ügyész számára a

⁴⁴ Ez a jog az ügyészt önállóan, a sértettől függetlenül, vagy akár vele párhuzamosan is megilleti. Az igények nem oltják ki egymást. Ha összegszerűségükben eltérnek egymástól, a bíróság a magasabb összeg szerint dönt. Ld.: KIRÁLY Tibor (i.m.) 190.

⁴⁵ Ez alól kivétel egyrészt a bíróság eljárást megszüntető végzése. Ezt meghozhatja a tárgyalás előkészítő szakaszában, vagy az eljárás folyamán később is. Ha a bíróság végzésével az eljárást megszünteti, akkor erről értesíti a magánfelet, azzal, hogy igényét egyéb törvényes úton érvényesítheti. Ez a szabály érvényesül az előkészítő szakaszban, és akkor is, ha a bíróság később hoz eljárást megszüntető végzést. Ld. a Be. 267. § (2) bekezdését és 332. § (4) bekezdését. A másik kivétel a tárgyalás mellőzésével hozott végzés, amelyben viszont – ha arra sor kerül – a bíróság akár érdemben, helytadással is dönthet a polgári jogi igényről. Ld. a Be. 547. § (1) bekezdés c) pontját. Ezen kívül a bíróság akár érdemben, akár nem érdemben, ítélettel dönt a polgári jogi igényről.

⁴⁶ Például az eljárás megszüntetésére kerül sor. Ld. FENYVESI – HERKE – TREMMEL (i.m.) 185.

⁴⁷ A jogszabályhely nem feltételes módban használja az elutasít igét.

⁴⁸ Itt szintén kijelentő módú az ígahasználat, de a késedelem mértékének megítélése inkább szubjektív, mint a felmentő ítélet objektív ténye.

⁴⁹ Róth Erika szerint éppen elegendő a folyton változó (büntető) jogi környezettel lépést tartaniuk. Ld. A sértett szerepe a büntetőeljárásban – avagy mit kíván az Európai Unió c. tanulmányát. In: (szerk.: Farkas Ákos) Emlékkönyv Kratochwill Ferenc tiszteletére. Bitor Kiadó, Miskolc, 2003., 43-64.

Tarr Ágnes szerint az a felfogás érvényesül ma Magyarországon, hogy mindenki maradjon meg a saját „kaptafájánál és csak azzal foglalkozzon, amihez kifejezetten ért. Nem így Franciaországban – amely az adhéziós eljárás éllovasa –, ahol sokkal nagyobb az átjárhatóság a polgári és a büntető ügyszak között, és egy bíró nagy valószínűséggel mindkettőben tárgyal karrierje során, így nem is idegenkedik ennyire a polgári jogi igénytől.

jogalkotó ebben az esetben fellebbezési jogot biztosít a Be. 379. § (2) bekezdése értelmében. A helyzet kettős megítélésére normatív választ nem kapunk.

2. A polgári jogi igény az új Be.-ben

Hogy a fennálló helyzeten a 2018. július 1-jén hatályba lépő 2017. évi XC. törvény (új Be.) miként változtat, az alábbiakban a teljesség igénye nélkül, röviden tekintjük át.

A legfontosabb változás, hogy az új Be. 56. § (1) bekezdése taxatív felsorolja, hogy milyen követelés érvényesíthető polgári igényként, így: kártérítésre, jogalap nélküli gazdagság visszatérítése, jogsértés abbahagyására, illetve sérelmes helyzet megszüntetésére, a sérelmes helyzetet megelőző, illetve eredeti állapot helyreállítására, dolog kiadására vagy pénz fizetésére irányuló olyan követelés, amely a vád tárgyává tett cselekmény közvetlen következtében keletkezett. Egyértelmű választ kapunk tehát arra a kérdésre, hogy mi tartozik a polgári jogi igény körébe, illetve a jogalkotó tovább szűkíti a kört azzal, hogy az oksági összefüggésben elvárja a közvetlenséget.

Az igényt változatlanul a magánféli minőségében fellépő sértett érvényesítheti, azonban a jogalkotó pontosítja a definíciót, és kodifikálja a jogtudomány álláspontját a nem természetes személy sértettek vonatkozásában, miszerint a magánfél az a sértett, aki vagy *amely* a bírósági eljárásban polgár jogi igényt érvényesít. A jogutódlás körében viszont önmagának mond ellent a törvény szövege. Az új Be. 52. § (1) bekezdése szerint, *ha a sértett akár a büntetőeljárás megindítása előtt, akár azután meghal, helyébe egy hónapon belül hozzátartozója, törvényes képviselője vagy a sértett által jogszabály, illetve szerződés alapján eltartott személy léphet, és a polgári jogi igény érvényesítését kivéve gyakorolhatja a sértettet megillető jogokat.* Ehhez képest az 55. § (2) bekezdése alapján *a sértett jogutódja magánfélként felléphet, ha a jogutódlás a sértett halála vagy megszűnése, illetve jogszabályi rendelkezés alapján következett be.* Nem egyértelmű tehát, hogy a természetes személy sértett jogutódja magánfélként felléphet-e avagy sem. Az ügyész jogosultságát továbbra is tartalmazza a jogszabály.

Érdekes szabály, hogy a magánfélre a Pp. perképesésre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni. Ez a hatályos Be.-ben nem szerepel, kérdés, hogy a gyakorlatban eddig vizsgálta-e a bíróság e feltételek teljesülését. Hiszen bűncselekmény sértette bárki, viszont polgári per felperese – és erre tekintettel akkor magánfél – akárki nem lehet.

A Pp. és a Be. kollízióját egy a korábbihoz hasonló szabállyal oldja fel a jogalkotó, ám sokkal részletesebben felsorolja, hogy milyen esetekben lehet és kell a polgári per jog szabályait alkalmazni (56. § (2) bekezdés, 555. §).

Pontot tesz a jogalkotó a bejelentés-érvényesítés vita végére azzal, hogy kimondja, a sértett a polgári jogi igény érvényesítésének szándékát a vádemelés előtt is bejelentheti, és erre úgy kell tekinteni, mintha azt a bíróság előtt terjesztette volna elő. Magánfélnek azonban továbbra is csak a bíróság előtti eljárásban tekinti a sértettet (55. § (1) bekezdés, 355. § (1) – (2) bekezdés).

Az igényérvényesítés határidejét az 556. § (1) bekezdése konkrétan megjelöli: *a sértett a polgári jogi igényt az elsőfokú bíróságnál a tárgyalás előkészítése során, de legkésőbb azon*

a tárgyalási napon terjesztheti elő, amelyen jelen volt, vagy e törvény rendelkezései szerint jelen lehetett. A határidő elmulasztása esetén igazolásnak nincs helye. Elkésett kérelem esetén a polgári igény egyéb törvényes útra utasításának van helye (560. § (1) bekezdés d) pont).

Az új Be. 556. § (2) bekezdése rendelkezik a polgári igény előterjesztésének formai követelményeiről, amely terminológiájában nagyban hasonlít a Pp. keresetlevélre vonatkozó normáihoz; tartalmaznia kell az eljáró hatóság, bíróság elnevezését, az ügy számát, a terhelt adatait, a bíróság ítéleti rendelkezésére vonatkozó határozott kérelmet, az érvényesíteni kívánt jogot, a követelés összegét, mennyiségét. A polgári jogi igény visszavonható és megváltoztatható.

A bíróság a polgári jogi igényről továbbra is érdemi, illetve nem érdemi döntést hozhat. Utóbbi változatlanul az egyéb törvényes útra utasítás, amelynek eseteit taxatív felsorolja az 560. § (1) bekezdése, meghagyva a szubjektív mérlegelés lehetőségét az eljárás jelentős késleltetése, illetve az érdemi elbírálást akadályozó más körülmény fennállása esetében.

Az érdemi elbírálásra az új szabályok alapján – formáját tekintve – csakis ítéletben kerülhet sor. A hatékonyabb, időszerrűbb igazságszolgáltatás malmára hajtja a vizet a jogalkotó a kétszintű szabályozás modelljével, amely koncepcionális újítás az új eljárási törvényben. Az új Be. ugyanis különbséget tesz a jogalap és az összecszerűség tekintetében hozható érdemi döntés között. Az érvényesíteni kívánt jog fennállásáról érdemben határoz a bíróság, ha az általa megállapított tényállás a magánfél által előadott valamennyi tényt tartalmazza, és a jogalap és az összecszerűség tekintetében a vita elkülöníthető, amellyel, hogy az utóbbi elbírálása az eljárás befejezését jelentős késleltetné vagy az érdemi elbírálást egyéb ok kizárja. Ebben az esetben tehát a büntetőbíróság – hasonlóan a polgári bíróság közbelső ítéletéhez – megállapítja a jog fennállását, és az összecszerűség vonatkozásában – bár a törvény nem mondja ki – egyéb törvényes útra hagyja a bizonyítást. Ha viszont az ítéletben meghatározásra kerül a bűncselekménnyel okozott kár vagy vagyoni hátrány, a bűncselekmény elkövetési értéke, akkor ennek mértékéig a követelést összecszerűségében is érdemben bírálja el.

IV. A POLGÁRI JOGI IGÉNY ÉS A FIZETÉSKÉPTELENSÉGI JOG KAPCSOLATA

Idegennek tűnhet a fizetéseképtelenségi jog említése jelen dolgozat témája, és úgy általában a büntetőeljárás kapcsán, azonban ha arra gondolunk, hogy napjainkban a gazdasági visszaélések kapcsán milyen gyakran felmerül a büntetőjogi felelősségre vonás lehetősége – de legalábbis igénye a laikus lakosság részéről –, akkor talán érdemes egy rövid kitekintést e kérdésnek is szentelni.

Anélkül, hogy a fizetéseképtelenségi jog részletes bemutatásába bonyolódnánk, csupán egy kis szelettel, a vezető tisztségviselő hitelezőkkel szembeni felelősségének büntetőjogi aspektusaival, és azon belül is a csődbűncselekmény kapcsán érvényesíthető polgári jogi igénnyel kívánunk foglalkozni. Ennek indoka pedig alapvetően az, hogy a szerző kutatási területe és majdani doktori értekezése a vezető tisztségviselő felelősségével kapcsolatos, annak komplex jogági megközelítése a cél.

Megkerülhetetlen, hogy a vezető tisztségviselő felelősségére vonatkozó magánjogi szabályozást röviden összefoglaljuk. A felelősségi rendszer három irányba mutat: 1) a társasággal szemben, 2) harmadik személyekkel szemben, akikkel a jogi személy nem áll szerződéses kapcsolatban (deliktális alapú), és 3) a hitelezőkkel szemben (wrongful trading). Jelen fejezetben csak az utolsóval foglalkozunk.

A hitelezőkkel szembeni közvetlen felelősség intézménye egy évtizede vetette meg a lábát a magyar fizetéseképtelenségi jogban, 2006. július 1. napján lépett ugyanis hatályba a csőd-eljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (a továbbiakban: Cstv.) 33/A. §-a, amely ennek az eredendően angolszász hitelezővédelmi eszköznek a szabályait tartalmazza. A jogintézmény a vezető tisztségviselő közvetlen felelősségét teremti meg a jogi személy (gazdálkodó szervezet) hitelezőivel szemben. Annak a vezető tisztségviselőnek a felelősségét, akinek minden magatartása az általa képviselt jogi személynek betudandó, és aki erre tekintettel a jogi személyiség védőleple mögött fejt ki – esetenként károkozó – tevékenységét. Így ha a cselekménye folytán egy harmadik személyt (hitelezőt) kár ér, akkor a polgári jogi felelősség alanya csak a jogi személy lehet, akivel a károsult hitelező szerződéses kapcsolatban áll. Nem célszerű azonban a vezető tisztségviselőt mindenféle felelősségrevonás elől megvédeni a jogi személyiség pajzsával: bizonyos esetekben indokolt a felelősség áttörése és a vezető tisztségviselő polgári jogi felelősségének közvetlen megteremtése a gazdálkodó szervezet hitelezőinek irányában. A Cstv. 33/A. § ezt a célt szolgálja. A rendelkezés az elmúlt tizenegy évben többször, legutóbb 2017. július 1-jei hatállyal módosult. A hatályos szöveg szerint a hitelező vagy - az adós nevében - a felszámoló a felszámolási eljárás alatt keresettel kérheti a 6. § szerint illetékes bíróságtól annak megállapítását, hogy azok, akik a gazdálkodó szervezet vezetői voltak a felszámolás kezdő időpontját megelőző három évben, a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét követően a vezetői feladataikat nem a hitelezők érdekeinek figyelembevételével látták el, és ezzel okozati összefüggésben a gazdálkodó szervezet vagyona csökkent, vagy a hitelezők követeléseinek teljes mértékben történő kielégítése más okból megghiúsulhat.⁵⁰ Ebből látható, hogy a felelősségi alakzat alkalmazására kizárólag egy jogutód nélküli megszűnési eljárás (Cstv. szerinti felszámolási eljárás, vagy Ctv. szerinti kényszerűtörlesztési eljárás) kapcsolódóan, többtényállási elemek fennállása esetén, az eljárás szigorú menetére és határidejére tekintettel kerülhet sor, és hangsúlyozandó, hogy a jogvitára az adós gazdálkodó szervezet székhelye szerint illetékes törvényszék rendelkezik hatáskörrel és illetékességgel. Ebben az eljárásban a hitelezők azon káruk megtérítésére kérhetik kötelezni a vezető tisztségviselőt, amelyeket ő a csalárd (jogszerűtlen) gazdálkodásával okozott, vagyis amennyivel az adós gazdálkodó szervezet vagyona, amely a hitelezők kielégítésére szolgálna, csökkent.

⁵⁰ Ez a wrongful trading Cstv.-beli főszabálya. A részletszabályokat összesen 14 bekezdésben rendezi a jogalkotó. A felelősség anyagi jogi magját a Ptk. 3:118. § tartalmazza, míg a norma ikerpárja megtalálható a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (Ctv.) 118/B. §-ban.

A vezető tisztségviselő jogszerűtlen gazdálkodása során tanúsított magatartása adott esetben büntetőjogi következményekkel is járhat. Több bűncselekmény elkövetési magatartásának keretei közé is illeszkedhet, például csődbűncselekmény, hűtlen kezelés, költségvetési csalás, és még sorolhatnánk. E rövid fejezetben a csődbűncselekményre fókuszálunk.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 404. § (1) bekezdése szerint aki a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzete esetén a vagyon vagy annak egy része elrejtésével, eltitkolásával, megrongálásával, megsemmisítésével, használhatatlanná tételével, színlelt ügylet kötésével vagy kétes követelés elismerésével, vagy az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes más módon a gazdálkodó szervezet vagyonát ténylegesen vagy színleg csökkenti, és ezzel a hitelező vagy a hitelezők kielégítését részben vagy egészben megghiúsítja, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A bűncselekmény törvényi tényállása tehát konkretizálja azokat a cselekményeket, amelyekkel a vezető tisztségviselő a vagyonszökkenést előidézheti és ezzel megghiúsíthatja a hitelezők kielégítését.

A büntetőeljárásban, amely csődbűncselekmény vádjá alapján a vezető tisztségviselő mint terhelt ellen folyik, a gazdálkodó szervezet hitelezői a sértettek. Lehetőség nyílik-e arra, hogy a károsult hitelezők magánfélként fellépve polgári jogi igényként érvényesítsék kárukat?

Erre a kérdésre nemleges válasz adható, amelynek indokai a következők.

A hitelezők az adós gazdálkodó szervezettel állnak jogviszonyban, elszámolási vitájuk is csak azzal szemben állhat fenn, követelésük kötelezettje is csak az lehet. A tartozás kiegyenlítésének elmaradásával okozott kárt az adós gazdálkodó szervezet okozza, ez alapján ő a polgári jogi felelősség alanya. A magánjogi szabályozás lehetőséget teremt ennek áttörésére, ennek keretét pedig a felszámolási eljárás adja. A hitelezőknek tehát be kell jelentkezniük a felszámolási eljárásba ahhoz, hogy ahhoz kapcsolódóan igényt érvényesíthessenek a vezető tisztségviselővel szemben, aki ténylegesen a kárt okozta. A büntetőeljárás hatálya alatt ezzel szemben a természetes személy vezető tisztségviselő áll: a büntetőjogi felelősség alanya is ő csak ő lehet, így polgári jogi igény is csak vele szemben lenne – elviekben – bejelenthető. A büntetőeljárás azonban nem teremthet keretet a magánjogi felelősségáttörés számára: ezt a funkciót a felszámolási eljárás kapcsolódó igényérvényesítés töltheti be. Ha ezzel ellentétes álláspontot fogadnánk el helyesnek, akkor az kerülő utat jelentene a felszámolási eljárás elől. A jogalkotó célja bizonyára nem erre irányul.

A büntetőbírósnak nincs kapacitása arra, hogy az egyes hitelezők – főként több hitelező – polgári jogi igényének jogalapját és összecszerúságát a felszámolási vagyon ismerete nélkül megítélje, a felszámolási vagyon vizsgálata pedig jócskán meghaladja a büntetőeljárás célját és a büntetőbírósnak hatáskörét.⁵¹ Ha a hitelezők így járnának el, akkor a felszámolási

⁵¹ Tihanyi Márk álláspontja szerint a gazdasági társaság ügyvezetőjével szemben a sértett a büntetőeljárás során kizárólag akkor érvényesítheti polgári jogi igényét, ha előzőleg a Cstv. 33/A. § (1) bekezdésében szabályozott eljárás keretében kezdeménye-

eljárás szigorú határidőkhöz kötött rendszerét kerülnék meg.

Másrészt a Cstv. 33/A. § kifejezetten rögzíti, hogy az eljárásra mely bíróságnak van hatásköre. Ha e kérdést a büntetőbíró-ság döntené el, az súlyosan sértené ezt a hatáskört megállapító rendelkezést.

Harmadrészt, az a követelés, amelynek jogosultja hitelező-ként nem jelentkezik be a megadott határidőn belül a felszámolási eljárásba, elévül. Erre tekintettel az ennek meg nem térüléséből fakadó károk érvényesítésére sincs jogi lehetőség: sem a büntetőeljárásban, sem egyéb törvényes úton.

A büntetőbíró-ságok tehát csődbűncselekmény vádja alapján indult büntetőeljárásban nem tehetnek mást, mint hogy a bejelentett polgári jogi igények érvényesítését egyéb törvényes útra utasítják, vagy ha annak feltételei fennállnak⁵² – érdemben – elutasítják.

V. Záró gondolatok

A polgári jogi igény intézménye számkivetett a büntetőeljárás tengerén: amint láthattuk, azoknak, akik reményeket fűz-nek hozzá – sértettek, hitelezők – gyakran csatlakozniuk kell,

akiknek pedig el kellene bírálniuk – a legtöbbször terhesnek érzi a büntetőjogi felelősség egyébként is szövevényes megá-lapítása során.

A hatályos szabályozás több kérdőjelet is hagy a jogalkalma-zóban, amelyekre a jogtudomány is csak óvatosan ad választ, és olykor nem is egyöntetűen foglal állást. Ehhez képest az új Be. egyes bizonytalanságokat konkretizál, viszont koncepcio-nális változásokat is magával hoz, amelyek esetleg újabb ka-pukat nyitnak meg a jogtudomány képviselőinek agonizálása előtt.

Jelen tanulmány csupán érintőlegesen tudta bemutatni a hatályos szabályozást, annak neuralgikus pontjait, az új Be. változtatásait, és egy rövid fejezetet szentelt a vezető tisztség-viselő terheltekkel szemben érvényesíteni kívánt polgári jogi igény témakörének. Leszögezhetjük, hogy a magánjog és a büntetőjog felelősségi rendszerei olykor konkurálnak, de so-hasem adnak választ egymás kérdéseire, sohasem nyújtanak megoldást a másik által felvetett problémákra. Így van ez a vezető tisztségviselő esetében is, aki ha felelős is, nem biztos, hogy bűnös, ám ha bűnös is, magánjogi felelősségének megá-lapítása nem a büntetőeljárás feladata.

---

zi a vezető tisztségviselő magánjogi felelősségének megállapítá-sát. Ld. TIHANYI Márk: *A csődbűncselekmény és a polgári jogi igény: Egy összeférhetetlen páros.* <http://www.mabie.hu/node/2143> (2017. augusztus 21.) Ezzel a véleménnyel nem értek egyet. Ha a felszámolási eljárásához kapcsolódó igényérvényesítés folyamatban van, akkor a hitelező kára annak keretén belül térül(het) meg. Ha a magánjogi fe-lelősség meg is áll, az még nem jelenti azt, hogy e jogalap a büntetőbí-róság számára iránymutató lenne a polgári jogi igény, de egyáltalán a büntetőjogi felelősség megállapítása során.

52 Például ha a követelés jogosultja határidőben nem jelentkezett be a felszámolási eljárásba, vagy a nyilvántartásba vételi díjat nem fizette meg, és így nem szerzett hitelezői státuszt, amelyre tekintettel igénye el-évült; vagy ha a Cstv. 33/A. § alapján az igényérvényesítés folyamatban van, vagy az már – akár eredményesen, akár eredmény nélkül – lezárult. Ezekben az esetekben már nincs törvényes út, amellyel a hitelező igényt tudna érvényesíteni.

A FIATALKORÚAKRA VONATKOZÓ HAZAI BÜNTETŐELJÁRÁSI SZABÁLYOK FEJLŐDÉSE

A társadalmi változásoknak és az azokat lekövető jogalkotásnak a fejlődése során felvetődött az a kíváncsi, hogy eltérő szabályok vonatkozzanak a fiatalok bűnelkövetőire. Ez a „más elbánás” a jogszabályokban is megjelent, kialakítva a fiatalokkal szemben elérni kívánt sajátos célokat, illetve az egyes, azóta is bővülő speciális jogintézményeket. De a jogszabályok hatékonyságát és életképességét mégiscsak az mutatja meg leginkább, hogy kiállják-e a gyakorlat próbáját, azaz, hogy a jogalkalmazók számára az egyes konkrét rendelkezések mennyire bizonyulnak hasznosnak, vagy épp látszólagosnak, nehézkesnek. A gyakorlati tapasztalatok pedig – a társadalmi, politikai akaraton kívül – a fejlődés egyik motorját képezik.

A 2018. év mérföldkőnek számít, a polgári és a büntető eljárásokban egyaránt, hiszen január 01-től az új Pp², július 1-től pedig az új Be³ is hatályba lép. E jogszabályváltozások leginkább a klasszikus jogász hivatásrendeket, a bíróságot, ügyészséget és ügyvédséget állítják nagy feladat elé, hiszen a mindennapi jogalkalmazói munkát helyezik új alapokra.

I. A HAZAI SZABÁLYOZÁS TÖRTÉNETE

Noha II. József király halálos ágyán 3 kivételével visszavonta a Magyarországra kiadott valamennyi rendeletét – így a „jogszolgáltatást” érintőeket is –, tagadhatatlan, hogy azok útján indult meg egy liberálisabb büntetőjogi szemlélet; ennek eredményeképp például a XIX. században már nem végezték ki a halálra ítélt fiatalokat. Azonban az 1878. évi V. törvénycikk – közismertebb nevén a *Csemegi-kódex* – megszületéséig hazánkban a fiatalokra nem vonatkoztak a felnőttektől eltérő büntető anyagi- és eljárásjogi szabályok. Ebben a jogszabályban – amelyben általános része 1951-ig volt hatályban – megjelent a fiatalok fogalma⁴, valamint a velük szemben alkalmazható egyes – felnőtt korúaktól eltérő, ám szigorú és tetterányos – büntetések és intézkedések szabályozása is. Ami a büntetőeljárásról, még a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk is mindössze egy helyen – de lényeges tartalommal – rendelkezett a fiatalokról, ugyanis az 56.§-a értelmében a 16. életévét betöltött terhelt részére „a főtárgyalásra védőt kellett rendelni”.

Az áttörést az 1908-ban elfogadott, és Európában igen kor-

szerűnek tekinthető I. *Büntető novella*⁵ (a továbbiakban: I. Bn.) hozta, amely kiválóan tükrözte a korra jellemző reformtörekvéseket, különösképpen a közvetítő iskola szellemiségét. Így a felelősségi szabályokban az életkor felső határának 18. évre emelésén túl abban is változás állt be, hogy a vizsgált belátási képességet az értelmi-erkölcsi fejlettség váltotta fel. Ehhez párosult később a fiatalok bíróságáról szóló, 1914. január 01. napján hatályba lépő 1913. évi VII. törvénycikk, amely felváltotta az I. Bn. fiatalok végrehajtására megalkotott – és az önálló fiatalok bíróságát is létrehozó – 27.100/1909. I.M.⁶, valamint 20.083/1908. I.M. számú rendeleteket. Az Észak-Amerikai kezdeményezéshez hasonlóan – különösen a chicago-i és a denver-i rendszer mintájára –, de az akkoriban igen erős osztrák-német hatásnak is köszönhetően létrehozott 78 különálló fiatalok bíróságán a fiatalok ellen indult büntetőügyekben az igazságügy-miniszter által 3 évre kijelölt bíró egyesbíróként járt el, míg a fellebbviteli eljárásokban a fiatalok törvényszéki tanácsa a királyi törvényszék elnöke által kijelölt 3 hivatásos bíróból állt. Az eljárás további résztvevői voltak a fiatalok bírósága mellé kijelölt fiatalok ügyésze – kivételesen ügyészségi megbízott –, a törvényes képviselő, a kirendelt védő, illetve az igen széles jogosultságokkal rendelkező pártfogó felügyelő is.

Az I. Bn. vezérlőelveinek – a fiatalok érdekének szem előtt tartása, illetve nevelése – szem előtt tartásával a legalitással szemben jóval nagyobb teret engedett az opportunitásnak, megengedve az ügyészeknek a vádemelés végleges, vagy a próbaidő tartamára történő felfüggesztését. Részletesen foglalkozott a fiatalok vádlott értelmi és erkölcsi fejlettségének vizsgálatával, valamint életkörülményei feltárásának módjával, utóbbinál környezettanulmány beszerzését írta elő. Tiltotta az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság alkalmazását a fiatalokkal szemben, kizárólag őrizet elrendelését engedte legfeljebb 15 napra, bírósági fogházban végrehajtva. Lehetővé tette a fiatalok által elkövetett bűncselekmény elbírálását tárgyaláson – akár a nyilvánosság kizárásával is – vagy alakoszerű tárgyalás nélkül, végzés meghozatalával, intézkedést alkalmazva.

A II. világháborút követő időszakban hazánkat az új politikai-társadalmi berendezkedése okán új típusú jogalkotás jellemezte, amely érintette a fiatalokkal kapcsolatos büntető anyagi- és eljárásjogi szabályokat egyaránt, hiszen az 1951. évi 34. tvr. (a továbbiakban: Ftvr.) mind az I. Bn.-t, mind a

¹ A szerző az Encsi Járásbíróság elnöke, bíró, fiatalok ügyeinek szakjogásza

² a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

³ a büntetőeljárásról szóló 2017. évi C. törvény

⁴ Az életkori határokat 12. és 16. életévét között húzta meg, a belátási képesség vizsgálata mellett.

⁵ 1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról

⁶ A M.Kir. Igazságügy-miniszternek 27.100/1909. I.M. számú rendelete a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. XXXVI. törvénycikknek a fiatalokra vonatkozó második fejezetében foglalt rendelkezések végrehajtása tárgyában

fiatalkorúak bíróságáról szóló jogszabályokat hatályon kívül helyezte. Az Ftvr. megtartva egyes korábbi jogintézményeket – úgy, mint az eljárás lefolytatására hivatott, fiatalkorúak ügyeire kijelölt bíró, illetve ügyész, a törvényes képviselő jelenléte – olyan, ma is alkalmazandó újításokat is bevezetett, mint például az előzetes letartóztatás korlátozottabb alkalmazása, a magánvádas eljárás kizártsága, vagy épp a pedagógus ülnök részvétele. Azonban „az Ftvr. jelentőségét nem a benne foglalt rendelkezések, hanem a kodifikációs technika teszi kiemelkedővé. Elsőként és azóta is egyetlenként a magyar jogban a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségre vonásával kapcsolatos valamennyi szabályt önálló jogszabályba foglalt. Ezzel a speciális szabályok – anyagi és eljárásjogi – zárt rendszere általánosan érvényesült.”⁷

A fiatalkorúak büntetőjogának és büntetőeljárásának önállósága az 1961. évi V. törvény⁸ – amelynek egyébként a legszembetűnőbb újítása a büntethetőség alsó határának 14. évben történt meghatározása volt, minden nemű belátási képesség vagy értelmi-erkölcsi fejlettség vizsgálata nélkül – és az 1962. évi 8. tvr.⁹ hatálybalépésével megszűnt. Ettől kezdve ugyanis már az eljárás egységességének elve érvényesült, azaz az eljárási törvényben a fiatalkorúakra vonatkozó speciális rendelkezések a külön eljárások között kaphattak helyet. Újításként bevezetésre került a kötelező ügyészi részvétel a tárgyaláson, a védelem pedig már a nyomozás befejezésétől kötelezővé vált. Kiterjesztette az ülnökök választhatóságát, hiszen azok már nem csupán a Pedagógus Szakszervezetnek, illetve a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének tagjai közül kerülhettek ki, hanem az egyik ülnök pedagógus, míg a másik a megyei vagy járási tanács által választott nő lehetett. Megtartotta „elődjének” több haladó tartalmú rendelkezését is, így a fiatalkorút a kivételesen alkalmazott előzetes letartóztatásának végrehajtása során a felnőtt korúaktól el kellett különíteni, a fiatalkorú meghallgatásánál pedagógus jelen lehetett, illetve a törvényes képviselő tanúként kihallgatandó a fiatalkorú értelmi fejlettségének, egyéniségének, életviszonyainak megismerése érdekében a tárgyalásról az iskolát értesíteni és részére a határozatot is közölni kellett.

E rövid életű jogszabályt a közel 30 évig hatályban lévő 1973. évi I. törvény váltotta fel, amely ismét törvényi szinten szabályozta a büntetőeljárást, megtartva az egységes eljárás elvét, és a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések külön eljárások közötti szabályozását. Látványos és lényeges szemléletváltás figyelhető meg azonban egyrészt a fiatalkorú helyes irányú fejlődésének előmozdítása, mint cél felbukkanása, valamint az eljáró hatóságok – mai kifejezéssel élve – jelzőrendszeri tagként való feltüntetése és rájuk eljárás kezdeményezési-, illetve intézkedési kötelezettség telepítése terén.¹⁰

7 Ligeti Katalin: *A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója Büntetőjogi Kodifikáció 6. évfolyam, 2006/2. szám 4.o.*

8 a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

9 a büntetőeljárásról

10 a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény 294.§ (1) Az eljárást úgy kell lefolytatni, hogy az előmozdítsa a fiatalkorú helyes irányú fejlődését; erre a fiatalkorú jogainak gyakorlásánál is figyelemmel kell lenni. (2) A büntetőeljárás során - szükség szerint - kezdeményezni kell a fiatalkorú érdekében védő- és óvintézkedés elrendelését, illetőleg a fiatalkorú nevelését, gondozását vagy felügyeletét elmulasztó személlyel szembeni intézkedést.

További újításként jelent meg a törvényes képviselő jogainak tételes lefektetése és az eseti gondnok bevezetése. Mintegy a korábbi jogintézmények finomodása mutatkozott meg a védői részvétel általános kötelezővé válásával, vagy a fiatalkorú iskolája tárgyalásról történő értesítésének, illetve a határozat vele történő közlésének mellőzésével. Míg korábban csak a hatásköri szabályok kerültek lefektetésre, megjelentek az illetékességi szabályok is, amelyek értelmében – egészen 2011. szeptember 01. napjáig – a fiatalkorúak ügyeire a megye székhelyén lévő városi bíróságok, a fővárosban pedig a Pesti Központi Kerületi Bíróság bírtak kizárólagos illetékességgel, ám ez nem jelentette a szervezeti elkülönülés esetleges újra-élesztését.

A fiatalkorúakkal szemben lefolytatandó büntetőeljárások célja érvényesülése érdekében bizonyítási eszközök speciális körét összefoglalta a törvény. A már korábban bevezetett, a fiatalkorú életkorát igazoló közokiraton túl rögzítette iskolai vagy munkahelyi vélemény és környezettanulmány beszerzését, valamint a törvényes képviselő (gondozó) tanúkénti kihallgatását a fiatalkorú életkörülményeire azzal, hogy e körben nem illeti meg mentességi jog.

Hatálybalépését követően először a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény elfogadását követően – összesen egyébként 52 alkalommal, ebből 47 (!) esetben a rendszerváltás utáni időszakban – módosult, amely elsősorban az eljárási garanciák bővülését jelentette, így:

- a kötelező védői jelenlét kiterjedt a kényszerintézkedés tárgyában tartott meghallgatásra is,
- az előzetes letartóztatást javítóintézetben is végre lehetett hajtani,
- az elterelési lehetőségek a vádelhalasztás intézményében is megjelentek,
- a tárgyalás mellőzésével hozható határozattal szemben a törvényes képviselőnek is biztosítottá vált a jogorvoslati joga, továbbá
- lehetőség nyílt több javítóintézeti nevelés kiszabása esetén egységes intézkedés alkalmazására is.

Ugyanakkor a tárgyalásról lemondás lehetősége a fiatalkorúakat nem illette meg, melynek indokául az szolgált, hogy “a tárgyalásról és az abból adódó garanciákról való lemondás olyan komoly megfontolást követel meg a fiatalkorútól, amelyre a jogalkotó nem tartja képesnek”¹¹.

A rendszerváltást követő évtizedben lezajlott társadalmi változások és a fokozódó, a nemzetközi dokumentumokban lefektetett elvárások a hatályos törvény további módosításai helyett elkerülhetetlenné tették egy új büntetőeljárás törvény megalkotását.

II. Az 1998. évi XIX. Törvény Tervezetétől a Hatálybalépéséig

Az 1973. évi I. törvény az 1990-es években számos módosítása ellenére szerkezetében és számos megoldásában még mindig magán viselte annak a korszaknak a jegyeit, amelyben megalkották, ezért a rendszerváltozást követően szinte

11 Farkas Ákos- Róth Erika: *Előadások a büntetőeljárás jog köréből, 186.o. Bibor kiadó, Miskolc, 2000.*

azonnal felmerült a büntetőeljárás teljes reformjának igénye. Az új törvény kidolgozásának munkálatai 1991-ben kezdődtek meg, az elkészítendő kódex legfontosabb elveit a Kormány 2002/1994. (I. 17.) számú határozatában¹² rögzítette. Az Országgyűlés az 1998. március 10-i ülésnapján fogadta el a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényt (a továbbiakban: Be.), amely összességében egy modern büntetőeljárás jog alapjait rakta le, figyelemmel a magyar jogtörténet haladó hagyományain túl a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségekre is¹³. Eredetileg 2000. január 01. napjára tervezték a törvény hatálybalépését, amely azonban végül – különböző jogpolitikai és jogtechnikai okok miatt, 4 módosítást követően – 2003. július 01. napján következett be, és azóta már további (85!) módosításon ment keresztül^{14, 15}.

II.1. A hatályos Be¹⁶. fiatalkorúakra vonatkozó szabályainak rendszere

A szűkebb értelemben vett fiatalkorúak büntetőeljárásának szabályait az 1998. évi XIX. törvény tartalmazza, ám a folyamat szabályozása ennél jóval komplexebb, jogforrásait tekintve szerteágazóbb. Az Alaptörvénytől kezdve egészen alacsonyabb szintű jogforrásokig számos norma tartalmaz a fiatalkorúak büntetőeljárásával összefüggő szabályokat, a különböző nemzetközi alapokmányokat a hazai jogba beemelő jogszabályoktól az egyes hivatásrendekről vagy a gyermekvédelemről és gyámügyi igazgatásról szóló törvényeken át, a pártfogói tevékenységet szabályozó igazságügy miniszteri rendeletekig.

A fiatalkorúakra vonatkozó eljárási szabályok a hatályos Be. Ötödik Rész - eredetileg XX., jelenleg azonban a - XXI. Fejezetében kaptak helyt 22 §-ban rögzítve. Ezen túl elszórva találunk rendelkezéseket például a törvényes képviselő másolathoz való és felülvizsgálati indítvány benyújtására vonatkozó jogával, a vádmódosítással, a próbára bocsátás megszüntetésével kapcsolatban¹⁷. Következésképp a jogalkotó nem szakított az 1961. évi 8. tvr. óta követett eljárások egységességének elvével, azaz a fiatalkorúakkal szemben indult büntetőeljárásban továbbra is az általános eljárási szabályok alkalmazandók, a külön eljárásban szabályozott speciális jogintézmények privilégiumával. Az eljárás lényeges elemeire – a különbíró hiánya, a határhörre, illetékességre, az eljárás résztvevőire, a kényszerintézkedésre, a tárgyalásra, a bizonyításra vagy a jogorvoslatra – vonatkozó szabályok a korábbival egyező megmaradtak, legfeljebb bővültek.

12 a büntetőeljárásról szóló 2002/1994. (I. 17.) Kormány határozat

13 elsősorban az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és kiegészítő jegyzőkönyvei, valamint strasbourgi Emberi Jogi Bírósági gyakorlatra

14 Az elfogadás és hatálybalépés közötti egyik módosító javaslat a Magyar Köztársaság Kormánya T/5061. számú törvényjavaslat Általános indokolás Budapest, 2001. szeptember

15 <http://www.parlament.hu/irom36/5061/5061-01m.htm>

16 Dolgozatomban „hatályos Be.” alatt az 1998. évi XIX. törvény 2017.05.01.- 2017.12.31. közötti, azaz a tanulmány készítésének időpontjában ténylegesen hatályos időállapotát értem.

17 Be. 70/B. § (5) bekezdés a./ pont, (6) bekezdés, 310.§ (4) bekezdés, 417.§ (1) bekezdés II. c./ pont, 568.§ (1) bekezdés

II.2. A hatályos Be. újításai és gyakorlati alkalmazásának problémái

II.2.1. Szervezeti kérdések, az eljárás résztvevői

A Be. 447.§ (1) bekezdése úgy fogalmaz, hogy „a fiatalkorúval szemben az eljárást az életkori sajátosságainak figyelembevételével, és úgy kell lefolytatni, hogy az elősegítse a fiatalkorúnak a törvények iránti tiszteletét”. Vonatkozik ez a kíváncsi egyrészt e külön eljárás céljára, másrészt módjára, hiszen meghatározza, hogy a korábban elérni kívánt „helyes irányú fejlődést” hogyan és miért kell elérni. E komplex alapvetés magában hordozza az egyes nemzetközi dokumentumokban – elsőként a Pekingi szabályokban¹⁸ – megfogalmazott elvárásokat, majd a törvény rávilágít a magyar igazságszolgáltatás egyik több évtizedes hiányosságára, egyben adósságára is. Ugyanis a büntetőeljárásban eljáró nyomozó hatóság részéről egyáltalán nem¹⁹, míg az ügyészség és a bíróság részéről csupán formálisan – a „kijelölt” terminológiát használva²⁰ – követeli meg azt, hogy a fiatalkorúak ügyében eljáró hivatalos személy a fiatalkorú életkori sajátosságait ténylegesen ismerje, azaz erre speciális képzettséggel rendelkezzen. A gyakorlatban azonban ez a kijelölés pusztán formalizmus, illetve automatizmus.

A Legfőbb Ügyész erre vonatkozó korábbi és hatályos utasításai²¹ is csupán a szakfeladatok ellátására „kijelölt” vagy „megbízott” ügyészről tesznek említést – részletezve feladataikat –, ám a kijelölés vagy megbízás előfeltételeit nem említik. A fiatalkorúak ügyeiben eljáró bíró kijelölése hasonlóképpen, a legfőbb igazgatási szerv²² aktusával történik, szinte a bírói kinevezéssel egyidejűleg. Álláspontom szerint, azon túl, hogy ez csupán egy kirakat megfelelés a nemzetközi elvárások felé, a „kijelölés” rendszere semmilyen garanciát nem biztosít arra, hogy az érintett bíró vagy ügyész valóban képes-e a fiatalkorú életkori sajátosságainak megfelelően eljárni. Pozitív előrelépést jelentett e körben azonban, hogy az Alkotmánybíróság döntésén²³ alapuló Be. módosítástól – amely a tárgyaláson való ügyészi részvételt általánosan kötelezővé tette – kezdődően a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban a vádat ügyészi fogalmazó és alügyész sem képviselheti, hiszen ez mindenképp némi gyakorlati és élettapasztalati többletet jelent a tárgyaló ügyész részéről.

18 40/33/1985. számú ENSZ határozat a ENSZ minimumszabályai a fiatalkorúak igazságszolgáltatására

19 Sem a Be., sem a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIX. törvény nem tesz említést arról, hogy a nyomozó hatóság részéről a fiatalkorúakkal erre speciális előképzettséggel rendelkező személy intézkedjen vagy járjon el, sőt, nincs külön, kifejezetten fiatalkorúak ügyeire illetékes nyomozó hatóság

20 Be. 448.§ (2) és 449.§ (1) bekezdések

21 11/1987. Legf.Ü. utasítás a gyermek-és ifjúságvédelmi ügyészi szakfeladatok ellátásáról bevezetője, a 14/2003. (ÜK.7.) LÜ utasítás a gyermek-és ifjúságvédelmi ügyészi szakfeladatok ellátásáról 1.§ (1) bekezdése és a hatályos, 21/2013. (X.31.) LÜ utasítás a gyermek- és fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekkel összefüggő ügyészi szakfeladatok ellátásáról 1.§-a

22 korábban az Igazságügy Minisztérium, majd az Országos Igazságszolgáltatási Tanács, 2012. január 01-től pedig az Országos Bírói Tanács

23 72/2009. (VII.10.) AB határozat

Noha a törvény „A fiatakorúak bírósága” címet vezette be, ez nem jelent visszatérést a XX. század első felében létezett külön bírósághoz, csupán elnevezésbeli különbséget jelent. Némi szervezeti „szeparáció” abban mutatkozik meg csupán, hogy a székhelyi ügyészségeken, illetve a bíróságok közül – tudomásom szerint – egyes nagyobb kerületi bíróságon működik fiatakorúak csoportja, amelyek tagjai a speciális területen végzett munka során kaphatnak ugyan erre irányuló elméleti képzést, illetve az eltöltött idővel arányosan egyre nagyobb gyakorlati tudásra tehetnek szert. Ám hangsúlyozandó, hogy a bekerülésnek nincs semmilyen külön előírt előképzettségi feltétele, vagy olyan szűrője, amelyik személyiség, élettapasztalat vagy egyáltalán bármilyen szempont szerint szelektálna. Még nehezebb a helyzet a kisebb, nem székhelyi járásbíróságokon, ügyészségeken, ahol az illetékességi szabályok változása óta²⁴ szinte egyik pillanatról a másikra kellett „beletanulnia” a bírácoknak a fiatakorúak ügyeinek intézésébe.

Tulajdonképpen általánosságban elmondható, hogy a bírácoknak és ügyészeknek akkor, amikor fiatakorúak ügyeit tárgyalják, „át kell lényegülniük”, és a gondolkodásukat is „át kell állítaniuk” a felnőtt korúakhoz, illetve az általános szabályokhoz képest. Még nehezebb a helyzet a vegyes ügyekben²⁵, kiváltképp akkor, ha a terheltek közel egyidősek, vagy például osztálytársak, de mégis egyesek még fiatakorúnak, míg társaik már felnőtt korúnak minősülnek. Különösen a büntetékiszabásnál jelent ez problémát, amikor egy nagyobb tárgyi súlyú bűncselekmény esetén a fiatakorúaknál a törvény ugyebár lehetővé teszi a próbára bocsátást²⁶ – és amely intézkedés lehet, hogy ugyanúgy megfelelően szolgálna a büntetési célokat úgy a fiatakorú, mint a felnőttkort az elkövetéskor éppen hogy meghaladott vádlott vonatkozásában is –, ám a felnőtt korú társára kizárólag szabadságvesztés büntetés kiszabását teszi lehetővé a törvény, és a joghátrányok belső arányossága is szem előtt tartandó. Ez ugyan már túlmutat az eljárási szabályokon, de álláspontom szerint – a büntetékiszabás körülményei terminusával élve – a „fiatal felnöttekre” megfontolandó volna átmeneti szabályok kidolgozása, egyrészt a fenti probléma kiküszöbölése érdekében, másrészt azt is akceptálva, hogy manapság mind az oktatásrendszerben, mind a társadalomban keresendő okok miatt a tényleges felnőtté válás 18. évről erősen kitolódott a 20-30 életév közötti életkorra.

Az ügyészségeken a fiatakorúak elleni járásbíróági határkörbe tartozó ügyekben megmaradt a székhelyi ügyészségek illetékessége a vádemeléssel bezárólag.²⁷ Azonban a vádképviseletet már az eljáró járásbíróóság mellett működő járási ügyészség fiatakorúak ügyésze látja el azzal a megszorítással,

hogy vádirati állásponttól – utóbb felmerült, a vádirati tényállást, jogi minősítést vagy joghátrányt lényegesen befolyásoló körülmények kivételével – csak a vádiratot kiadmányozó ügyész előzetes engedélyével térhet el, ennek hiányában történt eltéréstől mind a vádiratot kiadmányozó, mind a felettes ügyész felé jelentéstételi kötelezettség terheli.²⁸ E kettősség álláspontom szerint a gyakorlatban számos nemkívánatos problémát vet fel, például:

- a vádat szerkesztő és a vádat képviselő ügyésznek adott esetben más lehet szemlélete, máshogy közelítheti meg az ügyet, ennél fogva esetleg másképp folyik a nyomozás felügyelet, szélsőséges szemléletbeli különbség esetén pedig olyan ügyben emelnek vádat, amelyben a vádat képviselő ügyész álláspontja szerint esetleg az elterelés elegendő lett volna, így tulajdonképpen egy olyan vádat képviselhet, amellyel nem ért egyet;

- a készen kapott nyomozás anyaga a vádat – és esetlegesen más szemléletet – képviselő ügyész részére nem elegendő, ezért a bizonyítás egy része az eljárás bíróági szakaszára tolódik át;

- a nem székhelyi nyomozó hatóság a felügyeletét ellátó nem székhelyi járási ügyészség utasítására egy adott, felnőtt korúval vagy korúakkal szemben indult ügyben addig nyomozhat, amíg «képbe nem kerül» egy fiatakorú, ilyenkor ugyanis a székhelyi ügyészség válik illetékessé. Ez az érdekellentétet is tükröző nemkívánatos «gyakorlat» adott esetben az eljárás indokolatlan elhúzódásához is vezethet;

- hasonlóképpen vegyes – felnőtt- és fiatakorú terheltek ellen indult – ügyben, amelyre egyébként az elkövetési hely vagy a terhelt lakóhelye szerint nem rendelkezne illetékességgel, a székhelyi ügyészség – a könnyebb ellenállás felé haladva – egy diverziós eljárással «kiemelheti» a fiatakorút az ügyből, majd a megmaradó felnőtt korú terheltekre átteheti az ügyet. Ha azonban az elterelés nem volt eredményes, az ügyet célszerű egyesíteni a felnőtt korúak ügyéhez. És amennyiben arra például jogerős befejezés okán már nincs mód, illetve, ha az elterelés tárgyalás mellőzésével történt, és az a végzés emelkedett jogerőre, mint ítélt dolgot a még folyamatban lévő másik eljárásban okozhat nehézséget, amelyet fokozhat a korábbi terheltek, mint tanút abban megillető mentességi joga is;

- az úgynevezett «vegyes ügyek» képviselete további nehézségeket okozhat, több hibalehetőséget rejt magában méghozzá a fiatakorú terheltek terhére;

- a vádtól eltéréshez szükséges előzetes engedély beszerzésének nehézségei, vagy az utólagos jelentéstétel terhe miatt a tárgyaló ügyész annak ellenére ragaszkodhat a vádhoz, hogy tárgyalási szakban a körülmények megváltoztak, amely esetleg felesleges eljárási cselekmények elvégzéséhez, vagy jogorvoslati eljáráshoz vezethet azzal, hogy ezek nélkül esetleg az ügyész a vádat az általa legjobban ismert tárgyalás alapján módosította volna.

²⁴ a Be. 448.§ (1) bekezdésének 2011. szeptember 01-i hatályon kívül helyezésével a megyei bíróság székhelyén lévő helyi bíróság, a Fővárosi Bíróság területén a Pesti Központi Kerületi Bíróság kizárólagos, a megye, illetve a főváros területére kiterjedő illetékessége a fiatakorúak ügyében

²⁵ Be. 448.§ (4) bekezdés

²⁶ a Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény /Btk./ 116.§ (1) bekezdés

²⁷ 21/2013. (X.31.) LÜ utasítás a gyermek- és fiatakorúak által elkövetett bűncselekményekkel összefüggő ügyészi szakfeladatok ellátásáról 3.§ (2) bekezdés a./ pont

²⁸ 21/2013. (X.31.) LÜ utasítás a gyermek- és fiatakorúak által elkövetett bűncselekményekkel összefüggő ügyészi szakfeladatok ellátásáról 17.§ (1), 18.§ (3) bekezdések

Ki kell emelni azonban, hogy az illetékességi szabályok változásának volt egy, időszerűségi és pergazdaságossági szempontból nem elhanyagolható pozitív hatása, mégpedig az eljárási cselekményeken való megjelenési hajlandóság emelkedése. Nem mindegy ugyanis egy, a székhelytől távolabbi településen élő, korlátozottabb anyagi lehetőségekkel bíró családnak az, hogy esetleg több kihallgatásra, szembesítésre és tárgyalási határnapra a vádlott és a törvényes képviselő hová, és főleg mennyiért utazik.

Mindezekből kitűnik, hogy a jogalkalmazók és az ügyfelek érdekei eltérőek lehetnek az illetékességi szabályokat illetően. Mindezek ismeretében azonban felmerül a kérdés, hogy a jogalkotás számára az ügyfelekre kiható és a statisztikákban is jól mutató gyakorlatias szempontok előnyt élvezhetnek-e az esetleg még magasabb szakmai színvonalú, még kiszámíthatóbb, a fiatalok életét nagyban meghatározó döntésekkel szemben támasztott igényhez képest. Ezek alapját pedig véleményem szerint a ténylegesen és speciálisan erre képzett szakemberekből álló külön szervezeti egységek adhatnák úgy a nyomozóhatóságok és ügyészségek, mint a bíróságok szintjén.

Jóllehet, a védői jogok egyre nagyobb teret kapnak a fiatalokkal szemben indult büntetőeljárásban, azonban véleményem szerint több területen is mutatkoznak hiányosságok:

- fiatalkorú terhelt védője általában ugyanúgy nem rendelkezik speciális előképzettséggel, mint többségében a nyomozó hatóság tagjai, az ügyészek vagy a bírák;
- nyomozati szakban az egyes eljárási cselekményeknél a védői jelenlét – a tárgyalással ellentétben – nem kötelező. Mivel a vádemelést megalapozó bizonyítékok a nyomozás során keletkeznek, ennek döntő jelentősége lehet az eljárás későbbi szakaszában a jogban járatlan, a hatóságok által könnyebben befolyásolható, esetlegesen megfélemlíthető fiatalkorú terhelt számára.

A törvényes képviselőt illetően csupán az iratmásokhoz való jog, valamint a szükség esetén kirendelő eseti gyám kizárására vonatkozó – egyébként evidens – szabályok beemelése jelentett újdonságot a korábbi szabályozáshoz képest. Tapasztalataim szerint azonban sok – különösen alacsony iskolázottságú – törvényes képviselő vagy gondozó passzív marad az eljárás során, nem tudnak élni a törvény adta jogokkal – többnyire nem is ismerik azokat –, így jelenlétük sok esetben súlytalan. Fordított esetben pedig, ha a gyermeknek több törvényes képviselője van – például mindkét szülője jelen van az eljárási cselekménynél –, sem a törvényben nem tisztázott, sem a gyakorlat nem egységes tekintetben, hogy például bármelyiküktől származó indítványt el kell-e bírálni, illetve, hogy például mi a teendő ugyanazon tárgyban tett eltérő indítványok esetén.

II.2.2. Bizonyítás, kényszerintézkedések, elterelés, tárgyalás

A törvényes képviselő vagy gondozó kötelező tanúkénti kihallgatása a fiatalkorú egyéniségének, értelmi fejlődésének,

életviszonyait jellemző körülményeinek feltárása érdekében mára kikerült speciális bizonyítási eszközök köréből, habár e személyi bizonyíték – a szülőnek a gyermeke irányába természetesen megmutatkozó elfogultsága ellenére is – a döntés szempontjából sokszor hasznos információk forrásául szolgált. A hangsúly e tekintetben a környezettanulmányra, mint okirati bizonyítékra helyeződött át, amely komplexebb tartalmúvá vált és amely elkészítéséhez a pártfogó igen széleskörű eszközrendszert kapott. Itt kell megjegyezni, hogy a tapasztalataim szerint a szakmailag felkészült és elhivatott pártfogók létszáma a rájuk telepített egyre több feladathoz képest nem elegendő, továbbá a végbemenő szervezeti és strukturális átalakítások sem feltétlenül kedveznek a hatékony pártfogói tevékenységnek. Mindezek pedig végső soron az egyre nívósabb környezettanulmányok – és az egyéb pártfogói tevékenység – nemkívánatos minőségi romlásához vezethetnek.

Az Európa Tanács ütemtervének részeként 2012-ben meghirdetésre került a „Gyermekebarát Igazságszolgáltatás Éve”, amely eredményeképp²⁹ új elemként került be a védelembe vételről történő értesítési kötelezettség, valamint az összefoglaló pártfogói vélemény beszerzése a védelembe vétel során alkalmazott megelőző pártfogás³⁰ elrendelésekor. A megelőző pártfogás bevezetésének megfontolását Vaskuti András Kúriai bírósági elnök pozitív nemzetközi tapasztalatokra is utalva már 2006-ban felvetette azzal, hogy elsősorban a fiataloknál látna szükségessé, ahol egy nyomozás során elkészített pártfogói vélemény, csupán mint egy „pillanat-felvétel” ad tájékoztatást a fiatalok körülményeiről, amelyek azonban egy elhúzódó eljárásban lényegesen megváltozhatnak, így célszerűbb volna a folyamat végigkísérése. Mint ahogyan kifejtette, „megfontolandó az előzetes pártfogó felügyelet elrendelése. Ez (nyomozási) bírósági jogkörbe tartozna. Emellett szól, hogy az eljárás korai szakaszában a pártfogó bekapcsolódna a nevelési, felügyeleti folyamatba, segíthetné a mediációs tevékenységet, és nem csupán pillanat-felvételt készíthetne a terheltől, hanem a bírósági szakaszban egy folyamatról tudna véleményt alkotni.”³¹ Részben ez a gondolata tükröződik a megelőző pártfogó felügyelő tanúkénti kihallgatását tartalmazó új szabályokban.³²

Már hatályba lépésekor bekerült a törvény rendelkezései közé a poligráf alkalmazásának kógens tilalma. Ennek indokát az adta, hogy a fiatalkorú terheltől nem várható még el, hogy mérlegelni tudja a vizsgálat elvégzéséhez szükséges beleegyezésének következményeit. Mivel a bírói gyakorlat – a

²⁹ Egyes törvényeknek a gyermekek védelme érdekében történő módosításáról szóló 2013. évi CCXLV. törvény módosításával, hatályos: 2015. január 01. napjától.

³⁰ a gyermekek védelméről és a gyámiügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 68/D. §-a vezette be 2015. január hó 01. napjától

³¹ Vaskuti András: *A pártfogó felügyelők szerepe az alternatív szankciók kiválasztásánál Kriminológiai Közlemények 62. szám 34. oldal, kiadta: Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2006.*

³² Be. 453. § (6) Ha az összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény beszerzése óta hosszabb idő eltelt, vagy ez a fiatalkorú személyisége és életviszonyait jellemző körülmények, illetve az ezekben bekövetkezett változások felderítése érdekében szükséges, a bíróság, illetve az ügyész a megelőző pártfogó felügyelőt tanúként kihallgathatja. Ha az összefoglaló pártfogó felügyelői véleményt a megelőző pártfogó készíti el, akkor a 110. § szerinti meghallgatására kerül sor.

Be.-ből levezethetően – nem tekinti sem bizonyítéknak, sem bizonyítási eljárásnak az egyre vitatottabb poligráfos vizsgálat eredményét, így ez a rendelkezés látszólagosnak tűnhet. Ugyanakkor a poligráf, mint nyomozás taktikai lehetőségnek a tudata esetlegesen a terhelti vallomás befolyásolására lehet alkalmas, így a kiszolgáltatottabb fiatalkorú terhelt védelme megalapozta e tilalom rögzítése.

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében³³, valamint a Pekingi- és Havannai³⁴ Szabályokban megfogalmazott követelmények visszaköszönek az előzetes letartóztatásra vonatkozó rendelkezésekben, konkrétan a végrehajtása során a felnőtt korúaktól való elkülönítésben, illetve az elrendelésének feltételeinek, a kényszerintézkedés tartamának, vagy végrehajtásának helyének az eltérő szabályozásában. A büntethetőség alsó határának leszállítása miatt az új Btk. hatálybalépésével³⁵ egyidejűleg a 12-14 éves korosztály esetében egyetlen végrehajtási helyként a javítóintézet került meghatározásra, melynek oka, hogy e korosztállyal szemben kizárólag intézkedés alkalmazható³⁶. A fiatalkorúak előzetes letartóztatására vonatkozó szabályok legfrissebb módosulása 2017. január 1. napján következett be, amely – összhangban az anyagi- és végrehajtási rendelkezésekkel – tovább differenciálta a végrehajtás helyének meghatározására és a kényszerintézkedés végső tartamára vonatkozó szabályokat a terhelt életkora szerint, amely még inkább képes érvényre juttatni a megfogalmazott nemzetközi elvárásokat.

Újabb eljárási garanciaként jelent meg az is, hogy a tárgyalásról lemondás mellett a kiemelt jelentőségű ügyek óvadékra vonatkozó szabályai és a Be. 279.§ (3) bekezdésében szabályozott, a tárgyaláson részvételről a bíróság felhívására történő terhelti lemondás szabályai sem alkalmazhatók fiatalkorúval szemben indult eljárásban. Utóbbira szintén az a magyarázat, hogy életkoránál nem várható el tőle, hogy ennek következményeit mérlegelhesse, hiszen a tárgyalás és az azon való jelenléte részére számos garanciát biztosít. Ezzel ellentétben áll ugyanakkor a tárgyalás mellőzéses eljárás alkalmazhatóságának lehetősége, amelyre mindössze annyi a jogalkotói magyarázat, hogy ezáltal a fiatalkorú hamarabb mentesülhet a hátrányos jogkövetkezmények alól.

A már bevált vádelhalasztás mellett – amelynek során immár kötelezővé vált a pártfogó felügyelői vélemény beszerzése – az elterelés új formájaként került beépítésre a fiatalkorúaknál is a közvetítői eljárás, a felnőtt korúakétól némiképp szélesebb körben és a törvényes képviselő kötelező részvétele mellett. Az elterelés lehetőségének azért is van nagy itt jelentősége, mert az időszerűség különösen fontos kérdés a

fiatalkorúaknál.³⁷ Hiszen „a késedelem nem csupán az eljárás sikerét veszélyezteti, de a nevelő hatását is ronthatja és csökkentheti az igazságszolgáltatás tekintélyét.”³⁸

A megalkotása óta végbement „toldozások-foldozások” egyre inkoherensebbé és nehezebben alkalmazhatóvá tették a Be-t, így egyre elkerülhetlenebbé vált egy új eljárási törvény megalkotása. Mint ahogyan ezt Ficsór Gabriella, a Debreceni Ítéltábla tanácselnöke – korábbi büntető kollégiumvezetője – rendkívül találóan összefoglalta: „A jelenleg hatályos büntetőeljárásról szóló törvényt a hatályba lépése óta a jogalkotó közel 70 alkalommal módosította és több alkotmánybíróági határozat érintette. Mindezek miatt megbomlott a törvény belső egyensúlya, a szabályozás sok esetben átláthatatlan és a gyakorlatban nehezen alkalmazható. A jogalkalmazói tapasztalatok folyamatosan a felszínre hozzák azokat a jogalkotási hiányosságokat, gyakorlati problémákat, amelyek a büntetőeljárás törvény átfogó módosítását igénylik, a jogalkalmazók részéről ezért megfogalmazódott az igény egy új büntetőeljárás törvényre, ennek kodifikálására történt kezdeményezés az Országos Bírósági Hivatal részéről.”³⁹

III. AZ ÚJ BÜNTETŐELJÁRÁSI TÖRVÉNY

III.1. Szabályozási koncepció, újítások

2017. februárjában megjelent a T.13972. számú törvényjavaslat⁴⁰, majd 2017. június 26. napján kihirdetésre került a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (új Be.). Ebben «a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás» cím a Huszadik rész XCV. fejezetében jelenik meg, továbbra is a külön eljárások között. A 879 §-ból álló törvény 676.§-ához fűzött indokolás szerint «a jogtörténeti hagyományaink és az egységes büntetőjogi koncepció kialakításának igénye a indokolják a büntetőeljárás egységes szabályozását, és ezen belül a fiatalkorú elleni büntetőeljárás, mint külön eljárás fenntartását».

Tanulmányozva a fejezet egyes címeit és jogintézményeit, megállapítható, hogy az túlnyomórészt az utóbbi évtizedek jogtörténeti hagyományait követi. A külön eljárás speciális céljaként a korábbiaktól eltérően azonban már nem az életkori sajátosságok figyelembe vétele és a törvények iránti tisztelet elősegítése kerül meghatározásra, hanem a fiatalkorú nevelésének, valamint testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődésének elősegítése, ezáltal biztosítva a fiatalkorú társadalmi beilleszkedését, és azt, hogy a fiatalkorú ne kövessen el újabb bűncselekményt. Megértve ugyan a speciális prevenció és a nevelési cél továbbvitelét, azonban számomra, mint gyakorló bírónak viszonylag nehezen értelmezhető az, hogy hogyan képzei el a jogalkotó a – frazeológiaiailag a kiskorú veszélyeztetése törvényi tényállásából ismert – „testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődés” elősegítését, és egyáltalán mit ért ezalatt, mivel az

33 Egyezmény a gyermek jogairól (Elfogadta az ENSZ Közgyűlése New Yorkban, 1989. november 20-án, Magyarországon kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény)

34 Az 1990. december 14-én elfogadott 45/113. számú ENSZ közgyűlési határozat a szabadságuktól megfosztott fiatalkorúak védelmének szabályairól

35 A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) Hatályos: 2013. július 01. napjától

36 Btk. 106.§ (2) bekezdés 2. mondata: Azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be, csak intézkedés alkalmazható.

37 Bogár Péter - Margitán Éva - Vaskuti András: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban, KJK KERSZŐV, Budapest, 2005. 119.o.

38 Schwarzenberger Hanna: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása, Belügyi Szemle 59. évfolyam 2011/II. 16.o.

39 Ficsór Gabriella: A készülődő új büntetőeljárás törvény margójára, Büntetőjogi szemle, 2015.1-2. 23.o.

40 <http://www.parlament.hu/irom40/13972/13972.pdf>

általános indokolás erre vonatkozóan semmilyen iránymutatást nem ad, így ez meglehetősen látszólagos.

Üdvözlendő újítása ugyanakkor az, hogy – igazodva a büntethetőségi korhatár leszállításához – a 12-14 éves elkövetői korosztály részéről megkívánt belátási képesség⁴¹ vizsgálatának módját megjeleníti, mintegy feltámasztva és korszerűsítve az 1913. évi VII. törvénycikk hasonló rendelkezéseit.

Az előkészítő ülés intézménye ebben a formában teljes mértékben novumnak számít, mint ahogyan a represszív szemléletet és az alkalmazhatósági kört tovább tágító feltételes ügyészi felfüggesztés is, például egyezség megkötése esetén. Ugyanakkor a büntetővégzés, vagy a letartóztatás csupán a már ismert jogintézmények – tárgyalás mellőzése, előzetes letartóztatás – újrannevezése. Láthatóan részletesebbé válnak a bizonyítás szabályai – és önálló címet kapott az összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény –, megteremtve ezzel a fiatalkorú egyéni értékelésének átfogó rendszerét, és az elhúzó eljárások miatt figyelmet kapott a fiatalkorú terheltek gyorsabb személyiség változása is.

Az időszűrés további javítását célzó rendelkezésnek tekinthető a nyomozás tartamának differenciált megszabása, amely elsősorban az egyszerű megítélésű, kis - közepes tárgyi súlyú ügyek indokolatlan elhúzását akadályozhatja meg. A „más elbánás” további erősítéseként bővülnek a letartóztatás elrendelésének feltételei, ugyanakkor visszalépésnek tartom a végrehajtás helyeként ismét felbukkanó rendőrségi fogda alternatíváját, még korlátozott formájában is. Némiképp szokatlannak tűnő megoldásnak tűnik az, hogy átkerülnek a törvényes képviselőre vonatkozó rendelkezések az Általános Rendelkezések IX. fejezetében szereplő „Segítők” közé.

III.2. A korábbi hibák orvoslása

A törvény jelentős pozitívumának tartom azt, hogy végre megfelelő helyen hívja fel a bíró figyelmét arra, hogy ő is a jelzőrendszer tagja és emiatt kötelezettségek terhelik. Köszönhetően ugyanis a kötelező speciális előképzettség hiányának – amelyben a lelkes önképzést leszámítva sajnos nem mutatkozik előrelépés, mint ahogyan az ügyészi kijelölés rendszere is változatlan marad – tapasztalatom szerint a kijelölt bírák nem mindig voltak ezzel kellőképpen tisztában.

Érdekes kettősség mutatkozik az új Be. tervezetnek az ülnökökhöz való megközelítésében: míg általánosságban meghaladottnak és szükségtelennek tartja, addig a katonai és a

fiatalkorúak elleni eljárásban fontosságukat hangsúlyozza. Ebben a relációban viszont üdvözlendő az, hogy a pedagógus ülnökökön kívül – mint ahogyan ennek igényét a szakterület kiváló ismerője és művelője, Vaskuti András Kúriai bíró már évekkel ezelőtt megfogalmazta – más területek szakemberei is helyet kaphatnak az ítélezésben. Ezáltal ugyanis bővül az empátia és a tapasztalat, szélesedik a bíróság tanácsának rálátása a fiatalkorúak sajátosságaira, hiszen nagyobb szerepet kap a szakszerűség, valamint a sajátos nevelési és gyermekvédelmi szempontok is jobban érvényesülhetnek. Ez ugyanakkor véleményem szerint nem pótolja az ügyek zömében eljáró egyesbíró speciális ismereteit.

Bezárul továbbá az a kiskapu, amely csupán lehetőségként biztosította a védői jelenlétet a nyomozati szakban, immár – tételesen felsorolva a gyanúsított kihallgatást, az egyes bizonyítási eljárásokat és a személyes szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéssel kapcsolatos eljárást – itt is valódi kötelező védelmet kapnak a fiatalkorú terheltek, amely súlyát jelzi az is, hogy a védelem ügyvédjelölt útján már nem látható el.

Összességében megállapítható tehát, hogy az új büntető-eljárás törvény elsősorban nem a fiatalkorúakra vonatkozó külön eljárás szabályaiban hordozza jelentős újításait, ugyanakkor kétségtelen, hogy szemléletében és egyes részletszabályaiban közelebb kerül a nemzetközi gyermekvédelmi egyezményekben megfogalmazott elvárásokhoz.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A társadalmak, és párhuzamosan a jogtudomány a múltban több irányba próbálkoztak, amíg rátaláltak arra, hogy melyek a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának – a jelen ismereteink szerint – alapvetően jó és a fiatalkorúak érdekeit leginkább szolgáló igényei, eszközei és intézményei. Ám soha nem szabad elhinnünk azt, hogy a hatályos szabályozás tökéletes és további fejlődésre már nincs szükség. Hiszen a politikai szélsőjárson túl új társadalmi jelenségek, új igények vagy épp a jogalkalmazás során kikristályosodott hibák vetik fel vagy vetítik előre a meglévő jogszabályok módosítását, illetve fejlesztését. De mielőtt elvesznénk a törvény betűi közt, soha nem szabad szem elő tévesztenünk azt a lényeges igazságot, hogy a megtevédt fiatal szempontjából „nem a törvény számít, hanem az ítélet”⁴².

41 Btk. 16.§

42 Albert Camus: *A pestis* 134. oldal, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2011.